

ΑΝΑΓΚΗ ΕΙΔΙΚΟΥ ΚΛΑΔΟΥ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ ΤΗΣ ΚΛΑΣΣΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΛΟΓΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

Υπό Ι. Α. ΝΤΟΜΑΛΗ

1. Προλεγόμενα

Ἡ Ἱστορία καὶ ἡ Φιλοσοφία μᾶς διδάσκουν, ὅτι κάθε θεωρία εἶναι τέκνον τῆς ἐποχῆς, πού τῇ γέννησε¹. Αὕτῃ εἶναι μιὰ βασικὴ πλέον ἀλήθεια. Ἀλλὰ ὠρισμένες θεωρίες ἔχουν μέσα τους, τὸ σπόρο ὅλων τῶν ζωτικῶν οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν προβλημάτων, ὅλων τῶν ἐποχῶν καὶ ὅλων τῶν καιρῶν καὶ τῶν πατρίδων. Ἔτσι εἶναι μεγάλοπνοα καὶ πανανθρώπινα τὰ ἔργα ὅλων τῶν κλασσικῶν, κάθε φιλολογίας κι' Ἐπιστήμης. Τὸ μεγάλοπνοον ἔργον τῆς φιλολογίας, ὅποιας φιλολογίας, ἐξετάζοντας τὸ παρὸν, τῆς ἐποχῆς πού τὸ γέννησε, φτάνει σὲ πανανθρώπινο βάθος, εἶναι τέκνον τῆς ἐποχῆς του, μὰ καὶ ὅλων τῶν ἐποχῶν, ἀφοῦ ὁ συγγραφέας του πολὺ πόνεσε, στοχάστηκε πολὺ καὶ βαθειὰ πίστεψε στὴν αἰώνια ἀλήθεια, ὅτι σωτηρία ἀτομικὴ δὲν ὑπάρχει καὶ ὅποιος θέλει νὰ σώσῃ τὸν ἑαυτό του, πρέπει νὰ σώσῃ καὶ τὴν Πολιτείαν ὁλόκληρη². Καὶ ἔτσι, ὅλα τὰ μεγάλα κλασσικὰ ἔργα, κάθε φιλολογίας, ὅποιας φιλολογίας καὶ ἐπιστήμης, ἐπήγασαν ἀπὸ μιὰ ἐποχὴ ἀγωνίας, ὅπου οἱ μεγάλες ψυχές φλογίζονται, ἀπὸ τὸν πόθο νὰ φέρουν τὴ Σωτηρίαν. Νὰ γιατί ἡ ἐποχὴ μας, ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὴ βαθειὰ μας γνωριμιὰ μὲ τὸν κλασσικὸ λόγο, ἀφοῦ εἶναι μιὰ ἐποχὴ ἀγωνίας γιὰ τὸ αὖριον, πού ἀνατέλλει κοντὰ σὲ νέους ἀγνωστούς ἀκόμη κόσμους, μὲ διαπλανητικὰ ταξίδια. Σήμερα περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλη ἐποχὴ ἔχουμε ἀνάγκη νὰ γνωρίσουμε τὸν ἀγῶνα τῶν μεγάλων στοχαστῶν, γιὰ νὰ ἀντλήσουμε ἀπ' αὐτοὺς ἡθικὸ θάρρος καὶ μελετῶντας τὸ δικό τους ὑψηλὸ κλασσικὸ λόγο, νὰ γίνουμε ἱκανοὶ νὰ πλάσσουμε, ἓνα λόγο τὸ ἴδιο βαθὺ κι' ἀληθινό, ὅπως ἐκεῖνος³. Νὰ γιατί ἐρχόμαστε νὰ κάμουμε, παρακάτω, μιὰ νύξη—λαχτάρα κυοφορίας ἑνὸς νέου κλάδου φιλολογικῆς ἐρμηνείας τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας καὶ μιὰ πρόταση—ἐλπίδα μιᾶς ἐπιστημονικῆς συζήτησης. Τὴ λαχτάρα : Νὰ ἰδοῦμε νὰ δημιουργηθῇ στὴν

1. Σ. Σίδερσι, Ἱστορία Οἰκονομικῶν θεωριῶν (περὶ ἀξίας καὶ τιμῶν θεωρίαι) σελ. 12 ἐπ. τομ. Α'.

2. Κ. Δ. Γεωργούλη, Εἰσαγωγή, σελ. VIII στὴν «Πλάτωνος Πολιτεία» Μετάφραση. Σχόλια.

3. Ι. Θ. Κακριδῆ, Ἀνθρωπιστικά. Φιλολογικὴ Ἑρμηνεία σελ. 45.

Οικονομική 'Επιστήμη, ακόμα ένας ειδικός κλάδος, ό όποιος νά έρευνά καί νά έρμηνεύη τά μεγαλόπνοα έργα τόσον τῆς κλασσικῆς—ιδιαιτέρα τῆς κλασσικῆς—όσον καί τῆς νεώτερης Πολιτικῆς Οἰκονομίας. Καί ειδικά νά δημιουργηθῇ, ἡ έρμηνεία τῆς κλασσικῆς οἰκονομικῆς φιλολογίας, ὡς ἓνας ξεχωριστός κλάδος τοῦ οἰκονομολογικοῦ λόγου καί 'Επιστήμης, ὅπως γόνιμα καί καρποφόρα ὑπάρχει ό κλάδος τῆς 'Αρχαίας Κλασσικῆς Φιλολογίας, πού τόσον βαθειά εἶναι ριζωμένα τά πορίσματα καί διδάγματα του στόν Εὐρωπαϊκόν Πολιτισμό, ἀφοῦ εἶναι ἡ βάση τῆς Παιδείας ὅλου σχεδόν τοῦ κόσμου. Καί τήν ἐλπίδα : Νά μᾶς γίνη ἡ μεγάλη τιμή, ἀπό μέρος τῶν Οἰκονομολόγων τῆς Χώρας, γιά μιᾶ γόνιμο, θαρροῦμε, συζήτηση πάνω στήν πρότασή μας, γιά τή δημιουργία τοῦ νέου έρμηνευτικοῦ κλάδου τῆς φιλολογίας τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας.

Ἡ πρότασή μας αὐτή καί οἱ ἀπόψεις μας, πού φέρουμε σέ δημοσιότητα μέ τή μικρή μας τούτη ἐργασία, χρόνια τώρα τυραννοῦν τό νοῦ καί τήν καρδιά μας. Καί ἡ νέα αὐτή ἀποψη, ὅπως τοῦλάχιστον ἐμεῖς νομίζουμε, εἶναι προῖόν τῆς ἀγωνιώδους προσπάθειας, νά καταλάβουμε καί νά ἀγαπήσουμε, ὀλίγο στήν ἀρχή, μᾶ σιγά-σιγά, μέ πάθος, τοὺς μεγάλους Δασκάλους τῆς 'Επιστήμης μας καί μάλιστα τοὺς μεγάλους Δασκάλους τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας, ὡς π.χ. τόν Ἄδαμ Σμίθ, τόν Δαυίδ Ρικάρδο, τόν Κεύινς κ.ἄ. μεγάλους στοχαστές τῆς 'Επιστήμης μας, πού εἴτε τὸ θέλουμε, εἴτε δέν τὸ θέλουμε, ἐγέμισαν καί γεμίζουν καί θά γεμίζουν μέ τά μεγαλόγραμμα καί μεγαλόπνοα έργα τους τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας, τοὺς αἰῶνες πού πέρασαν, τοὺς αἰῶνες πού περνοῦν καί τοὺς αἰῶνες καί τίς ἐποχές πού θά έρθουν καί πού συγκίνησαν βαθειά καί συγκινοῦν τοὺς ἀνθρώπους τόσον τοὺς ἀπλοὺς ὅσο καί τοὺς ἡγέτες τῶν Λαῶν καί πού ἐγαλούχησαν καί γαλουχοῦνε τὸ Πνεῦμα καί τήν καρδιά μας, ἀφοῦ μοχθοῦν κι' έρεynoῦν τὸ φαινόμενο τῆς οἰκονομίας κι' ἀφοῦ ὀμιλοῦν καί φιλοσοφοῦν τόν σκληρόν ἀγῶνα τῆς οἰκονομικῆς δράσεως καί τόν γεμάτο λαχτάρα λυτρωτικό πόνο μας νά κυνηγοῦμε ὅλοι οἱ ἄθρωποι τὸ γαλάζιο πουλί, ὅπως τὸ ἀποκαλοῦν οἱ ποιητές, τήν Εὐτυχία κι' ἀφοῦ ἡ εὐζωία καί ἡ Εὐημερία, μᾶς φέρνει κάπως κοντά του.

Ἄς μοῦ συγχωρεθῇ, ακόμα ἡ Δημοτική γλῶσσα, πού χρησιμοποιοῦ. Μά καιρός εἶναι νομίζουμε καί ἡ 'Επιστήμη νά ἀρχίσῃ νά ἐκφράζεται μ' αὐτήν. Παραδείγματα ἔχουμε πολλὰ πλέον ἐπιστημόνων, διεθνoῦς κύρους, πού γράφουν στή Δημοτική.

2. Ἡ Οἰκονομία εἶναι ἡ μοῖρα τῶν Λαῶν⁴ καί τῶν Πατρίδων.

Στή σημερινή οἰκονομική Κοινωνία μας, ἡ Οἰκονομία δηλαδή τὸ σύνολο τῆς οἰκονομικῆς δράσεως τοῦ οἰκονομικοῦ ἀνθρώπου πρὸς ἀπόκτηση τῶν οἰκ.

4. Δ. Καλιτσoυνάκη, 'Εφηρμοσμένη Πολ. Οἰκονομία. Πρόλογος. ἔκδ. 1954.

ἀγαθῶν, γὰρ μὴ κάποια εὐζωία, εἶναι ἡ Μοῖρα τῶν λαῶν καὶ ὅλων τῶν πατριδῶν ⁴. Ἀλλοιῶς εἰπομένος ὁ ὅρισμός τῆς Οἰκονομίας κατὰ τὸν καθηγητὴ μας Α. Σίδερη: εἶναι Οἰκονομία καὶ μάλιστα ἡ Κοινωνικὴ Οἰκονομία τὸ πλέγμα τῶν οἰκονομικῶν πράξεων τῆς παραγωγῆς ἀγαθῶν, τῆς κυκλοφορίας καὶ τῆς διανομῆς καὶ τῶν κοινωνικῶν σχέσεων, ποῦ ἀνακύπτει ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴν δράσιν τοῦ ἀνθρώπου, μέσα στὴν Κοινωνία. Καὶ ἡ οἰκονομία ἀποτελεῖ κατ' ἐξοχὴν κοινωνικὸ φαινόμενο ⁵. Καὶ ἡ Οἰκονομία εἶναι ἡ μοῖρα μας, ἀφοῦ ἀγωνιζόμεσθε νὰ καλύψουμε τίς ὁλοένα αὐξανόμενες ἀνάγκες μας, μὲ περιορισμένα οἰκονομικὰ ἀγαθὰ καὶ θὰ εἶναι πάντα ἡ οἰκονομία ἡ μοῖρα τοῦ ἀνθρώπου ὅλων τῶν λαῶν, τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν πατριδῶν, ἐφόσον τὰ οἰκονομικὰ ἀγαθὰ θὰ σπανίζουσιν. Ἡ Οἰκονομία εἶναι ἡ μοῖρα μας, ἀφοῦ ὁ ἄνθρωπος εἴτε μεμονωμένος ζῇ, εἴτε σὲ κοινωνίαν, ἀντιμετωπίζει παντοῦ καὶ πάντοτε, ἀνεξαρτήτως συστημάτων καὶ θεσμῶν, ἓνα ἀμείλικτον πρόβλημα: τὴ στενότητα, τὴν ἀνεπάρκειαν τῶν μέσων πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν του ⁶. Ἔτσι καὶ ἡ Ἐπιστήμη, ποῦ ἐρευνᾷ καὶ ἐρμηνεύει τὰ φαινόμενα τῆς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, ποῦ ζῇ μέσα στὴν ἀνθρώπινην κοινωνία, μὲ κορωνίδα τῆς τὴν Πολιτικὴ Οἰκονομία, εἶναι ἡ μόνη, ἂν ὅχι ἡ μοναδική, ὀρθότερη θεωρία καὶ γενικὴ Φιλοσοφία τῆς σημερινῆς οἰκονομικῆς κοινωνίας.

Γιατὶ τὸ μεγάλο πρόβλημα, τὸ ζωτικόν, τὸ πρόβλημα τῆς ζωῆς σήμερα εἶναι ἡ ὁλοένα αὐξήσις τῆς παραγωγῆς, ἡ ὁλοένα αὐξήσις τῆς παραγωγικότητος τῶν μέσων παραγωγῆς καὶ τῆς ἐργασίας, ἡ αὐξήσις τῆς παραγωγῆς οἰκ. ἀγαθῶν, ἀλλὰ μαζὶ πάντα γεννιέται τὸ πρόβλημα τῆς Διανομῆς τῶν παραγομένων ἀγαθῶν καὶ ἄς μὴν κρυπτόμαστε ὀπίσω ἀπὸ τὸ δάκτυλό μας, ζωτικώτατο πρόβλημα σήμερα, σὲ ὑπανάπτυκτες χώρες, σὰν τὸ φτωχὸ τοῦτον ἅγιον βράχο τὴν Ἑλλάδα, εἶναι ὁ ἐπιούσιος ἄρτος, τὸ ψωμί, οἱ βασικὲς φυσικὲς ἀνάγκες καὶ γενικὰ μὴ ἀνθρώπινη, κάποια εὐζωία τῶν πολιτῶν μας. Τὸ ψωμί, λοιπόν, τὸ ροῦχο, τὸ ὑπόδημα καὶ ἡ κατνικία, οἱ ὅποιες ἀνάγκες ζητοῦν οἰκ. ἀγαθὰ νὰ καλυφθοῦν, νὰ ἱκανοποιηθοῦν οἱ φυσικὲς στοιχειώδεις ἀνάγκες τοῦ ἀνθρώπου καὶ ποῦ θὰ τὰ δώσῃ αὐτὰ τὰ οἰκ. ἀγαθὰ μόνον ἡ παραγωγικὴ ἐργασία καὶ ἡ πλήρης ἀπασχόλησις. Μὰ ποῦ εἶναι ἡ ἐργασία καὶ ἡ πλήρης ἀπασχόλησις, ἡ ὅποια θὰ μετριάσῃ κάπως, τὸν οἰκονομικὸν διαφορισμόν ποῦ εἶναι ὀξύτατος, ὅπου, πολὺ ὀρθὰ τονίζει συχνὰ ὁ Γεώργιος Παπανδρέου καὶ ἄλλοι πολιτικοὶ ἄνδρες, σήμερα στὴ χώρα ὑπάρχει ἀπὸ τὴ μὴ πλευρὰ πλοῦτος ἰδιωτικὸς μέγας καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλην φτώχεια, φτώχεια καὶ πείνα, ἀνεργία καὶ ἀπαθλίωσις, ὅπου ὁ πλούσιος γίνεται πλουσιώτερος καὶ ὁ φτωχὸς φτωχότερος. Πῶς θὰ δημιουργηθῇ δυνατότης ἐργασίας παραγωγικῆς, ἡ ὅποια

5. Α. Σίδερη, Ἱστορία Οἰκονομικοῦ βίου, σελ. 11 ἐπ.

6. Ε. Ζολώτα, Θεωρητικὴ Οἰκονομική, σελ. 3 ἐπ.

θὰ εἶναι ἱκανὴ νὰ δώσῃ τὸ ἀπαραίτητον εἰσόδημα στὸν κάθε ἄνθρωπο καὶ πολίτη, ὥστε νὰ ἱκανοποιῇ τὶς βασικὰς ἀνάγκες αὐτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του, γιὰ νὰ μπορέσῃ ἔτσι νὰ νοιώσῃ σὰν ἄνθρωπος μὲ σιγουριά, μὲ χαρά, μὲ αἰσιοδοξία γιὰ ἓνα καλύτερο μέλλον: γιὰ νὰ αἰσθανθῇ σὰν ἐλεύθερος ἄνθρωπος, ἀφοῦ ἐλεύθερος καὶ σὲ ἓνα ἀκόμη δημοκρατικὸ καθεστῶς, διδάσκει ὁ Ξ. Ζυλώτας στὴ Μεταμόρφωση τῆς Κεφαλαιοκρατίας του, δὲν ἤμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ οὔτε ἐκεῖνος πού δὲν ἔχει μιὰ κάποια ἀτομικὴ ἰδιοκτησία, οὔτε ὁ ἀνεργος οὔτε κι' ὁ ἐνδεής; Ἐλεύθερος εἶναι ἐκεῖνος, πού ἔχει μιὰ κάποια ἀτομικὴ ἰδιοκτησία, πού τοῦ ἐξασφαλίζει τὴν ἱκανοποίηση τῶν βασικῶν ἀναγκῶν. ἐλεύθερος εἶναι ἐκεῖνος πού ἔχει ἓνα σίγουρο καὶ μόνιμον ἀτομικὸν εἰσόδημα καὶ πού εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὸν φόβον τῆς ἀνεργίας. Αὐτὸ εἶναι σήμερα τὸ μεγαλύτερο πρόβλημα, τὸ πιὸ ζωτικὸ τὸ ὑπαῖον ἀπασχολεῖ τὴν ἀνθρώπινη κοινωνία κι' αὐτὸ δὲν θὰ τὸ ἐπιλύσουν οἱ παλαιοῦ τύπου φιλόσοφοι, αὐτὸ θὰ τὸ ἐπιλύσουν μόνον οἱ οἰκονομολόγοι, ἀφοῦ αὐτοὶ τὸ διέγνωσαν κι' αὐτοὶ τὸ προβάλλουν πρὸς ἐπίλυση κι' αὐτοὶ ἐτάχθησαν νὰ τὸ ἐπιλύσουν. Οἱ οἰκονομολόγοι τὸ θέτουν, αὐτοὶ εἶναι ταγμένοι νὰ τὸ ἐπιλύσουν, ὡςὰν νέοι τῆς οἰκονομικῆς Κοινωνίας Φιλόσοφοι.

Γιατὶ οἱ Οἰκονομολόγοι πού διακονοῦν τὴν ἐρμηνεία καὶ τὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα τῶν φαινομένων, πού προκαλοῦν ἡ Τεχνικὴ καὶ ἡ Οἰκονομία, οἱ θεωρητικοὶ των κι' ἀφοῦ ἡ μοῖρα τῶν λαῶν καὶ τῶν πατρίδων εἶναι σήμερα περισσότερο παρὰ ποτέ, ἡ Τεχνικὴ καὶ ἡ Οἰκονομία, οἱ ἐπιστῆμες πού ἐρευνοῦν τὰ φαινόμενα πού αὐτὲς προκαλοῦν στὴν οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ ζωὴ, οἱ ἐπιστῆμονες αὐτοὶ καὶ οἱ Ἐπιστῆμες αὐτὲς εἶναι ἡ ἀληθινὰ μεγαλειώδης ἔκφραση τοῦ Παγκόσμιου Ἀντικειμενικοῦ Πνεύματος τῆς ἐποχῆς μας. Καὶ γεγονὸς εἶναι ὅτι ἡ Τεχνικὴ καὶ ἡ Οἰκονομία, γράφουμε ἄλλου, ἀποτελέσανε κι' ἦταν πάντοτε ἀπὸ τὰ πανάρχαια χρόνια, ὁ μεγάλος βοηθὸς καὶ οἱ προστάτες ἀγαθοὶ ἄγγελοι τοῦ ἀνθρώπου, στὸ μεγάλο του ἀγῶνα νὰ κατακτήσῃ τὸ φυσικὸ περιβάλλον καὶ στὸ δύσκολον ἀγῶνα του νὰ κατασκευάσῃ τὰ ἀπαραίτητα ἀγαθὰ, γιὰ νὰ συντηρηθῇ, νὰ ζήσῃ, νὰ διαβιῇ τὸ εἶδος του καὶ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν εὐτυχία. Καὶ σήμερα, περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλη ἐποχὴ, ἡ Τεχνικὴ καὶ ἡ Οἰκονομία. εἶναι οἱ ἀγαθοὶ ἄγγελοι μιᾶς αὐριανῆς καλύτερης ζωῆς, εἶναι ἡ μοῖρα μας καὶ οἱ οἰκονομολόγοι οἱ νέοι φιλόσοφοι τῆς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς.

Ἀλλὰ μέχρι τώρα ἐχορεύαμε μοναχὰ σύμφωνα μὲ τὴ μελωδίαν πού μᾶς ἐχάρισαν οἱ παλαιοὶ φιλόσοφοι. Εἶναι βέβαια οἱ πρόδρομοι τῶν οἰκονομολόγων, οἱ πάπποι μας καὶ οἱ πατέρες. Ἡ συμφωνία των ἡ μελωδικὴ ἦτο καὶ εἶναι σεβαστὴ κι' αὐτὴ εἶναι :

Ποῖος ὑπῆρξε καὶ ὑπάρχει πρῶτος στὴ ζωὴ μας; ὁ Νοῦς, τὸ Πνεῦμα ἡ ἡ Πραγματικότης; Πῶς γεννᾶται ἡ Ἰδέα ἀπὸ μύνη τῆς ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὸ Νοῦ ἡ οἱ αἰσθήσεις ἐρεθιζόμενες ἀπὸ τὴ γύρω πραγματικότητα τὴ γεννοῦν μέσα

στό Νοῦ; Οἱ Ἱδεαλιστές εἶπαν : Τὸ Πνεῦμα γεννᾷ τὴν Ἰδέα καὶ τὴ Γνώση. Οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Ἐμπειρισμοῦ ἀντεῖπαν : Οἱ αἰσθήσεις γεννοῦν τὴ γνώση. Κι' ὁ Κάντ εἶπε : Οἱ αἰσθήσεις μᾶς δίδουν τὸ περιεχόμενο τῆς Γνώσεως, ἐνῶ ὁ Νοῦς τὴ μορφή της. Συνεπῶς ἡ Γνώση γεννιέται κι' ἀπὸ τὴν ἥδη ὑπάρχουσα πραγματικότητα κι' ἀπὸ τὸν τροχισμένο Νοῦ. Ἡ πραγματικότης μᾶς δίδει μὲ τίς αἰσθήσεις τὸ ὕλικό, τὸ περιεχόμενον τῆς Γνώσεως, ἐνῶ ὁ Νοῦς τὴ μορφή, δίδει ὁ Νοῦς τὸ σχῆμα καὶ τὴ μορφή στό ὕλικό τῶν αἰσθήσεων κι' ἔτσι γεννιέται ἡ Γνώση. Μεγάλῃ βέβαια ἡ φιλοσοφικὴ κληρονομιά, ὅπου γιὰ νὰ προχωρήσῃ κανεὶς μὲ σταθερὸ βῆμα πρὸς τὰ μπρὸς πρέπει κι' ὀφείλει νὰ τὴ γνωρίσῃ.

Ἔτσι δὲν μπορούμε νὰ ἀρνηθοῦμε τὴ μεγάλη μορφωτικὴ ἀξία τῶν ἐργων μεγάλων στοχαστῶν τῆς Φιλοσοφίας, τῆς Παιδείας καὶ τῆς λογοτεχνίας ὅσο κι' ἂν οἱ ἀνάγκες οἱ ὕλικές (σωματικές) τῆς ζωῆς εἶναι ζωτικές γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ Ἱστορία, ἡ Φιλοσοφία, ἡ Παιδεία, ἡ λογοτεχνία καὶ οἱ τέχνες εἶναι κι' αὐτὲς ἐκεῖνες οἱ πηγὲς ἀγαθῶν πνευματικῶν, ψυχικῶν, τὰ ὅποια θὰ καλύψουν τίς ψυχικὲς καὶ τίς πνευματικὲς ἀνάγκες τοῦ ἀνθρώπου. Γιατὶ ἔχουμε ἀνάγκη ἀπὸ τὴ γνωριμία τοῦ ἀγῶνος ζωῆς κι' ἐπιβολῆς τῶν μεγάλων στοχαστῶν ὅλων τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν φιλολογιῶν, γιὰ νὰ μπουρέσουμε νὰ ξαναζήσωμε τὸ μεγάλο πόνο τους, νὰ ἐκφράσουν καὶ πραγματώσουν τὸν χόσμο τῆς ψυχῆς των, μέσα στὰ ἔργα τους. Γιατὶ μορφώνομαι θὰ πεῖ ξαναζῶ τὸν πόνο τοῦ μεγάλου, ξαναζῶ τὸν πόνο τῶν μεγάλων ψυχῶν καὶ λαῶν καὶ στὴν ἀνανέωση αὐτῇ τοῦ πόνου τῶν μεγάλων ὠριμάζω τὴν πείρα τῆς δικῆς μου ψυχῆς. Ἔτσι δὲν ἤμπορούμε ν' ἀπορρίψουμε ὅλες τίς ἄλλες ἐπιστῆμες καὶ νὰ εἰποῦμε ὅτι τὸ κέντρο τοῦ κόσμου κι' ὁ μεσσίας εἶναι ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία μας μοναχά. Αὐτὸ θὰ ἦταν μιὰ χονδροειδὴς πλάνη, ἀφοῦ ξέρομε πολὺ καλὰ, ὅτι οἱ ἀνάγκες ποὺ παραδέχεται καὶ ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία εἶναι καὶ ὕλικές (σωματικές) καὶ ψυχικὲς καὶ πνευματικὲς ἀνάγκες, ὅπου κατὰ συνέπεια καὶ τὰ ἀγαθὰ καλύψεως των θὰ εἶναι καὶ ὕλικὰ ἀγαθὰ καὶ ψυχικὰ καὶ πνευματικὰ καὶ ἡ κοινωνία τοῦ ἀνθρώπου ποὺ τίς δημιουργεῖ, μαζὶ δημιουργεῖ καὶ τὰ μέσα καλύψεως των. Βέβαια ἡ ἔρευνα τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας περιορίζεται στὶς ὕλικές (σωματικές) ἀνάγκες καὶ τὴν παραγωγὴ, κυκλοφορία, μεταφορὰ καὶ διανομὴ τῶν ὕλικῶν οἰκονομικῶν ἀγαθῶν. Ἔτσι παραδεχόμαστε τὴν ἀνάγκη ὑπάρξεως τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν, οἱ ὅποιες ἐρευνοῦν κι' ἐρμηνεύουν μὲ τὸ λόγο τίς ψυχικὲς καὶ τίς πνευματικὲς ἀνάγκες καὶ δὲν ἀρκεῖ νὰ ὑπάρξουν μόνον εἰδικοὶ μηχανικοὶ, οἰκονομικοὶ ἄνθρωποι, οὔτε μόνον μορφωμένοι οἰκονομικὰ ἔμποροι, μορφωμένοι γεωργοὶ μὲ τὴ γεωποικικὴ καὶ γεωργικὴ τέχνη καὶ εἰδικευμένοι ἐργάτες ἐργοστασίων. Ἀλλὰ ἀνάγκη εἶναι δίπλα καὶ μέσα στὸν οἰκονομικὸν ἄνθρωπο νὰ ὑπάρχῃ κι' ὁ μορφωμένος

άνθρωπος σάν άνθρωπος, πού μέ τήν 'Ιστορία θά μᾶς γνωρίση τὸ χθές, ἀφοῦ πραγματικά ἀγαποῦμε τὸ σήμερα καὶ τὸ αὔριο τῆς ζωῆς, θά μᾶς διδάξῃ καὶ τὴν φιλοσοφία καὶ θά διδαχθῇ ἀπὸ αὐτὴν, νὰ πλάσουμε τὸ μῦθο ἐνὸς ἀληθινοῦ ἀνωτέρου ἀνθρώπου καὶ θά μᾶς διδάξουν οἱ ἄλλες ἐπιστῆμες νὰ ἀγωνιζόμεστε νὰ τελειοποιηθοῦμε σάν ἄνθρωποι κι' ἔτσι ἀκόμη περισσότερο θά ἀγαπήσωμε τὴν Πολ. Οἰκονομία.

Τὸ μόνο πού ἡμποροῦμε νὰ κατηγορήσουμε τοὺς φιλοσόφους καὶ τοὺς λογοτέχνες, ὅτι μιλοῦσαν καὶ μιλοῦν γιὰ τὴ ζωὴ μὲ μεγάλη βέβαια ἀγάπη γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ πόνο ἀλλὰ δὲν θέλησαν κατανοώντας τὸ μεγάλο μόχθο κι' ἀγώνα τοῦ οἰκ. ἀνθρώπου τῆς οἰκον. δράσεως, νὰ προτείνουν λύσεις. Ἐξαιρέσεις ὑπάρχουν π.χ. ὁ Πλάτων μὲ τὴν Πολιτεία του. Αὐτὲς τὲς λύσεις προτείνουν κι' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον τοῦ συνεχοῦς ἀγῶνος τῆς ζωῆς ἤρθαν νὰ ὑπηρετήσουν οἱ νέοι φιλόσοφοι τῆς οἰκ. κοινωνίας οἱ Οἰκονομολόγοι. Καὶ δυὸ μοναχὰ αἰῶνες ἦταν ἀρκετοὶ νὰ ρυθμίζουν οἱ ἰδέες τῶν οἰκονομολόγων, ὅχι μόνο πρακτικά, μὰ καὶ θεωρητικά τὴ ζωὴ καὶ τὴ γνώση τοῦ ἀνθρώπου. Κι' ὅπως τόσο ἀληθινὰ τὸ διδάσκει ἓνας μεγάλος στοχαστὴς τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας, ὁ πολὺς μεγάλος οἰκονομολόγος ὁ J. M. Keynes, ὅτι πράγματι ὁ κόσμος ὅλος κυριαρχεῖται ἀπὸ τὲς ἰδέες τῶν οἰκονομολόγων. Πρακτικοὶ ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι πιστεύουν ὅτι εἶναι ἐντελῶς ἐπηλλαγμένοι ἀπὸ πνευματικὰς ἐπιρροὰς εἶναι συνήθως οἱ δοῦλοι κάποιου θανόντος οἰκονομολόγου. Ἔτσι ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία, πλέον σήμερα εἶναι ἡ ὀρθότερη φιλοσοφία τῆς συγχρόνου οἰκ. κοινωνίας καὶ ξεπήδησε ἀπὸ τὴ φιλοσοφία μὲ ἓνα καινούργιο κοίταγμα τῶν μεγάλων προβλημάτων τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν καρδιά μας πλημμυρίζουν πιά οἱ ἰδέες τῶν οἰκονομολόγων δασκάλων εἴτε τὸ θέλουμε, εἴτε ὅχι, εἴτε τὸ γνωρίζουμε, εἴτε δὲν τὸ γνωρίζουμε. Καὶ ἀφοῦ, λοιπόν, ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία, εἶναι ἡ Νέα φιλοσοφία τοῦ καιροῦ καὶ τῆς ἐποχῆς, πού πηγάζει ἀπὸ τὴ ζωὴ κι' ἐπηρεάζει τὴ ζωὴ μας καὶ τὴ σκέψιμ μας, τὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιά μας, ὀφείλουμε βαθεῖα νὰ τὴν κατανοήσουμε, ἀλλὰ περισσότερο ὀφείλουν οἱ εἰδικοὶ νὰ μᾶς τὴ γνωρίσουν. Κι' ἂν ἀκόμη παραδεχθοῦμε τὴν ἀποψη ὅτι οἱ ἰδέες τῆς Πολ. Οἰκονομίας καὶ τὸ αὐστηρὸ μεθοδολογικὸ σύστημά της κάμνουν δύσκολη τὴ γνωριμία της μὲ τοὺς πολλούς, ἀκόμη καὶ μὲ τοὺς περισσότερους πτυχιούχους οἰκονομικῶν ἀνωτάτων σχολῶν, ὅπως ὁμολογεῖ κι' ὁ Καθηγητὴς Χίξ, ἀντιτάσσουμε σ' αὐτὸ τὴν ἐλάχιστη κοινωνικὴ ὑποχρέωση, τὴν ὁποία ἔχουν οἱ εἰδικοί, οἱ οἰκονομολόγοι νὰ μᾶς γνωρίσουν καὶ νὰ μᾶς μὴσουν μὲ ἀγάπη καὶ κατανόηση στὴν Πολ. Οἰκονομία μὲ ἀπλό, γλαφυρὸ καὶ κατανοητὸν τρόπο, ἀφοῦ ἡ Πολ. Οἰκονομία ἐρευνᾷ τὴν οἰκ. δράση τοῦ ἀνθρώπου καὶ προσπαθεῖ νὰ συλλάβῃ τὰ οἰκονομικὰ φαινόμενα καὶ τὲς αἰτίες πού τὰ γεννοῦν καὶ τὲς αἰτίες πού προκαλοῦν τὸ θάνατό τους κι' ἔτσι ὁ ἄνθρωπος νὰ γνωρίσῃ τὴ μοῖρα του καὶ τὸ δρόμον τὸν ὁποῖο χάραξε γι' αὐτὸν ἢ ἀνθρώπινη κοινωνικὴ εἰμαρμένη κι' ἔτσι μο-

ναχὰ νὰ μπορέσῃ μὲ ὀρθολογικὴ σκέψῃ καὶ δράσῃ νὰ ρυθμίσῃ τὴ ζωὴ του. Οἱ εἰδικοὶ θεωρητικοὶ οἰκονομολόγοι, πρῶτα ἀπ' ὅλα ἀφοῦ πραγματικὰ ἀγάπησαν κι' ἀγαποῦν τὴν Ἐπιστῆμην καὶ εἰδικὰ τὴν Πολ. Οἰκονομίαν, νὰ μᾶς γνωρίσουν τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο κατὰλαβαν κι' ἀγάπησαν αὐτὴν καὶ νὰ μᾶς χαρίσῃ τὴν ἀγάπην τους αὐτὴ ἀπὸ τὸ περίσσευμα τῆς καρδιάς των ὥστε ν' ἀγαπήσουμε ὅλοι τὴν Πολ. Οἰκονομίαν, τὴ δική τους ἔχοντες ἀγάπην γιὰ ὁδηγὸ φωτεινόν, νὰ τὴν καταλάβουμε μὲ τὴ σειρὰ μας καὶ νὰ ἀγαπήσουμε τὴν Πολ. Οἰκονομίαν, κατανοῶντας βαθειὰ τὴ μεγάλαν σημασίαν της γιὰ τὴν οἶκον. κοινωνίαν μας. Μὰ πῶς νὰ γίνῃ αὐτό, ὅταν σήμερα ὑπάρχουν ἓνα σωρὸ Σχολές καὶ βέβαια αὐτὸ τὸ δεῖγμα εἶναι καλὸ τῆς προόδου τῆς οἰκονομικῆς Ἐπιστῆμης, μὰ ποῦ δὲν ξεπερνοῦν οἱ πολλὰς τὸ μέτριον καὶ τὸ χειρότερον γραμμένες οἱ Πολ. Οἰκονομίαις μὲ φτωχὸ κι' ἀνιαρὸ λόγο, ποῦ γραμμένα καθὼς εἶναι ἔτσι τὰ ἔργα τους μᾶς ἀποκαρδιώνουν.

Ἀκόμα ἀποκαρδιώνουν τὸν νέον οἰκονομολόγον, μὲ τοὺς σωρηδὸν ἀριθμοδείκτες κι' ἀλγεβρινοὺς τύπους, ποῦ κανένας δὲν τοὺς χρησιμοποιεῖ καὶ συνήθως χωρὶς σχετικὴ ἀνάλυση καὶ σημασία αὐτῶν τῶν ἀριθμοδεδομένων, γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἐνῶ ὁ νέος πρακτικὸς ἢ θεωρητικὸς οἰκονομολόγος ἔρχεται νὰ ὑπηρετήσῃ στὴν οἰκονομικὴ ἐπιστῆμην, μὲ τὸ βαθύτερον λυτρωτικὸ πόθον νὰ φέρῃ τὴ σωτηρίαν στὸν ἄνθρωπον τῆς ἐποχῆς του, τῆς πατρίδος καὶ τῆς κοινωνίας του, ἐκφράζοντας τὸ δικό του κόσμον μὲ ἔργα σωτήρια. Τέτοιαι Σχολές καὶ τέτοια ἐπιστῆμην ποθεῖ νὰ ὑπηρετήσῃ. Οἱ κλασσικοὶ καὶ οἱ μεγάλοι οἰκονομολόγοι, πάντα στὰ ἔργα τους, συνδυάζανε τὴν ὠμὴν πραγματικότητα καὶ δραστηριότητα τοῦ οἴκ. ἀνθρώπου, μὲ τὴ φιλοσοφικὴ καὶ κοινωνιολογικὴ σημασίαν, ποῦ ἔχει αὐτὴ ἡ σκληρὴ οἴκ. δράσις τοῦ ἀνθρώπου στὴν οἴκ. Κοινωνίαν. Οἱ σημερινοὶ συνεπῶς οἰκονομολόγοι ξεχωρίσανε τὰ ἀξεχώριστα; Μιλοῦν σχεδὸν μόνον γιὰ τίς τιμὰς καὶ τοὺς αὐτοματισμοὺς διαμορφώσεως αὐτῶν τῶν τιμῶν τῶν ἀγαθῶν στὴν ἀγορὰ ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν καὶ λησμονήσανε ὅ,τι ὀφείλουν κι' ἔχουν καθήκον, ὅτι τὰ πάντα πρέπει νὰ ὑπηρετοῦν τὸν ἄνθρωπον; Κι' αὐτὸ γιὰτὶ ἀμφιβάλλουμε καὶ δὲν ἔχουμε μέσα μας τὴ βαθειὰ πίστη καὶ τὴν αἰσιοδοξίαν γιὰ τὸν ἄνθρωπον, ποῦ εἶχαν πάντα θὲς στὰ ἔργα τους τὰ θεωρητικὰ, θὲς στὴν πολιτικὴν πρακτικὴν, οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοί μας Ἕλληνες, καὶ γόνιμα καὶ καρποφόρα ἐπηρεασμένοι ἀπὸ ἐκείνους ὅλοι οἱ μεγάλοι οἰκονομολόγοι στὰ ἔργα τους ὁμιλοῦν μὲ ἀγάπην, πόνον καὶ λαχτάραν νὰ φέρουν τὴ σωτηρίαν στὸν ἄνθρωπον.

Νὰ γιὰτὶ νομίζουμε κι' ἀκόμην πιστεύουμε, ὅτι ἡ μύησις τοῦ νέου κυοφορουμένου ἐπιστήμονος οἰκονομολόγου, πρακτικοῦ καὶ θεωρητικοῦ, πρέπει νὰ γίνεται μὲ ἀναλυτικώτατες, γλαφυρές, γεμάτες ἀγάπην καὶ θαυμασμὸν εἰσαγωγικὰς ἐργασίας στοὺς κλασσικοὺς καὶ νεωτέρους μεγάλους οἰκονομολόγους, τῆς φιλολογίας τῆς Πολ. Οἰκονομίας κι' ὅχι μὲ τὴ βαβυλωνία τῶν σημερινῶν μετρίων, συνήθως, κι' ἐφημέρων θεωριῶν. Οἱ κλασσικοὶ ἀντιμετώπισαν συνο-

«ΑΡΧΕΙΟΝ» Δ. Ε. Καλιτσουνάκη, Τόμος 40ὸς (1960), Τεύχος Α' - 6

λικά τὸ φαινόμενο τῆς οἰκονομίας μὲ γλαφυρό, σαφὲν καὶ ὑψηλὸ λόγο καὶ μὲ ἀπέραντο μόχθο κι' ἀγάπη γιὰ τὸν ἄνθρωπο, πού ἀγωνιοῦσε κι' ἀγωνιᾷ νὰ ἀποκτήσῃ τὰ οἶκ. ἀγαθὰ μὲ τὰ ὅποια θὰ κατάρθωνε νὰ καλύψῃ τίς βιοποριστικὰς ἀνάγκες καὶ ν' αὐξήσῃ τὸν πλοῦτο τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς Κοινωνίας κι' ἔτσι νὰ ἐπιτύχῃ μιὰ κάποια εὐζωΐα κι' εὐημερία. Κι' ἓνας λόγος πού σήμερα οἱ παλαιοὶ μᾶς κατηγοροῦν, ὅτι δὲν γράφουμε μὲ γλαφυρὸ καὶ ὑψηλὸ λόγο καὶ ὕψος λόγου, εἶναι πού μνημονεύουμε τοὺς κλασσικοὺς, ἐνῶ δὲν τοὺς μελετοῦμε.

3. Ὅπισω πρὸς τοὺς κλασσικοὺς.

Τὸ σύνθημα, λοιπόν, ὀπίσω στοὺς κλασσικοὺς οἰκονομολόγους, δὲν εἶναι καθόλου ἄγονον, ἀφοῦ σημαίνει, ὅτι θέλουμε, ὄχι νὰ τοὺς μιμηθοῦμε ταπεινά, ἀλλὰ ἀντίθετα νὰ γεννηθῇ μὲ τὴ γνωριμιά μας αὐτῇ, μιὰ νέα ἐντονὴ ἀμιλλὰ πρὸς τὸν κλασσικὸν λόγο, νὰ τὸν γνωρίσουμε τὸν ὑψηλὸ κλασσικὸν λόγο, νὰ τὸν ἀγαπήσουμε αὐτὸν τὸ γλαφυρὸ καὶ βαθύ ἀνθρώπινο στοχασμὸ καὶ νὰ τὸν κάμουμε δικό μας, ὥστε νὰ κυοφορηθῇ ἀπὸ τὴ γνώση καὶ τὴν ἐνωσὴν μας αὐτῇ μαζί του, ἓνας δικός μας λόγος καὶ στοχασμὸς τὸ ἴδιο βαθύς, γλαφυρὸς καὶ μεγάλος, πού θὰ ἀμιλλᾶται καὶ θὰ ἔχῃ τὴν ἐκάνοτητα καὶ τὴ φιλοδοξία ν' ἀντιμετρηθῇ μὲ τὸν ὑψηλὸ κλασσικὸν λόγο. Νὰ δοῦμε τοὺς κλασσικοὺς οἰκονομολόγους, ὄχι σὰν νεκρὴ παράδοση καὶ χθεσινὴ πεταλαιωμένη γνώση, μὰ σὰν ἓνα μεγάλο μορφωτικὸν ἀγαθό. Νὰ φιλοδοξήσουμε νὰ μορφωθοῦμε ἀπὸ τὸν κλασσικὸν λόγο. Καὶ μόρφωση δὲν εἶναι κάτι παθητικόν, ἀλλὰ ἓνας συνειδητὸς τραχὺς ἀγῶνας⁸. Γιατὶ κανένα μορφωτικὸ ἀγαθὸ δὲν μπορούμε νὰ τὸ κερδίσουμε ἄκουπα μέσα μας⁹. Τὰ μάτια τῆς ψυχῆς, λοιπόν, πάντα ζυπνὰ καὶ πάντα ἄγρυπνα. Ὅμως ὅ,τι μᾶς κληρονομοῦν οἱ παλιεὲς γενιές, πνευματικὸ βέβαια, ὅ,τι ὀνομάζουμε πνευματικὴ παράδοση, τότε μόνον ἔχει γιὰ μᾶς μορφωτικὴ ἀξία, ὅταν κατορθῶναι νὰ μᾶς κεντρίσῃ τὸ νοῦ, νὰ μᾶς δονήσῃ τὴν ψυχὴν γιὰ καινούργιες νίκες. Μὰ τίποτα δὲν ἔχει τὴ δύναμιν νὰ μᾶς μορφώσῃ, ἂν δὲν τὸ καταξιώσουμε μὲ νέον ἀγῶνα μέσα μας¹⁰. Δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς μορφώσῃ ἂν δὲν τὸ ἀγαπήσουμε, ἂν δὲν τὸ κάμουμε δικό μας ἐμεῖς πρῶτα. Καὶ τὸ ξέρουμε καλὰ ὅτι γιὰ νὰ μεταδώσῃ κανεὶς μιὰ πίστη στοὺς ἄλλους, χρειάζεται τὴν πίστη αὐτὴν νὰ τὴν ἔχει κερδίσει ὁ ἴδιος πρῶτα μέσα του ὕστερα ἀπὸ ἓνα ἀγῶνα ὄχι μόνον πολὺμοχθο, ἀλλὰ καὶ πολὺχρονο¹¹. Ὅπισω, λοιπόν, πρὸς τοὺς κλασσικοὺς, ὄχι γιὰ νὰ δανεισθοῦμε πίστες δικὰς τους, ἀλλὰ γιὰ νὰ γνωρίσουμε τὸ μεγάλο τους ἀγῶνα καὶ τὸ μεγάλο πόνον πού γέννησε τὸν

8. Ι. Θ. Κακριδῆ, 'Ἑλλ. Κλασσικὴ Παιδεία, σελ. 15, 14 15, 10.

9. Ι. Θ. Κακριδῆ, 'Ἑλλ. Κλασσικὴ Παιδεία, σελ. ἐνθ' ἄν.

10. Ι. Θ. Κακριδῆ, 'Ἑλλ. Κλασσικὴ Παιδεία, σελ. ἐνθ' ἄν.

11. Ι. Θ. Κακριδῆ, 'Ἑλλ. Κλασσικὴ Παιδεία, σελ. ἐνθ' ἄν.

τόσο ὑψηλὸ κλασσικὸ λόγο, ὅπισω στοὺς κλασσικοὺς γὰρ καὶ ἐκθροῦμε σὲ ἐπαφὴ μ' ἓνα πλῆθος ψυχὲς δυνατὲς καὶ μεγάλες ¹² καὶ ἔτσι νὰ δυναμώσῃ μέσα μας ἡ χαρὰ καὶ ἡ πίστη στὸν ἄνθρωπο. Κι' αὐτὸ γιατί πιστεύουμε στὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ μας καὶ στοὺς ἄλλους γύρω μας, γιατί ἀγαποῦμε τὴν ἡμέρα καὶ τὸ ἀνθρώπινο, γι' αὐτὸ θὰ γυρίσουμε στὸ χτές, ἀν πιστέψουμε πῶς μὴν ἀνθρώπινος θὰ μᾶς βοηθήσῃ ν' ἀνεβοῦμε ¹³. Δὲν ζητοῦμε βέβαια νὰ γίνουμε δοῦλοι τῶν κλασσικῶν οἰκονομολόγων, ὅσο μεγάλοι καὶ νὰ εἶναι ἐκεῖνοι, ὅσο μικροὶ ἐμεῖς ¹⁴. Ζητοῦμε μόνο νὰ μορφωθοῦμε ἱστορικά καὶ νὰ γνωρίσουμε τὸν ἀγῶνα τῶν μεγάλων στοχαστῶν οἰκονομολόγων, ἀφοῦ ἓνα ἀπὸ τὰ ὑπέρτατα μορφωτικὰ στοιχεῖα εἶναι ὁ ἀγῶνας τοῦ ἄλλου, ὅταν γίνουμε ἄξιοι νὰ τὸν ξαναζήσουμε. Νὰ γνωρίσουμε βαθειὰ τὸ μεγάλο λόγο καὶ τὸ μεγάλο στοχασμὸ τῆς ἐπιστήμης μας καὶ νὰ μορφωθοῦμε ἱστορικά, ἀφοῦ τὸ χτές προδικάζει καὶ μᾶς ὁδηγεῖ φωτεινὰ καὶ στὸ παρὸν καὶ στὸ μέλλον καὶ μορφώνουμαι ἱστορικὰ αὐτὸ θὰ πεῖ ξαναζῶ τὸν πόνο τῶν μεγάλων ψυχῶν καὶ λαῶν καὶ στὴν ἀνανέωση αὐτῇ τοῦ πόνου τῶν μεγάλων ὠριμάζω τὴν πεῖρα τῆς δικῆς μου ψυχῆς ¹⁵.

Δὲν ἀρκεῖ, συνεπῶς, νὰ μνημονεύουμε μόνο τοὺς μεγάλους στοχαστὲς τῆς ἐπιστήμης μας καὶ ἐνῷ σχεδὸν ἀγνοοῦμε τὸ ἔργο τους συνολικὰ φοβούμενοι μὴν καὶ ὑποδουλωθοῦμε ἀπὸ τὴ μεγάλη κι' ἐντονη ἐπιρροή τους καὶ δὲν μπορέσουμε νὰ μείνουμε ἐλεύθεροι νὰ δημιουργήσουμε δικὰ μας ἔργα θεωρητικὰ καὶ πρακτικὰ καὶ δικό μας λόγο. Ὅχι, δὲν εἶναι αὐτὴ ἡ λευτεριά ἡ πνευματική. Λευτεριά δὲν θὰ πεῖ φυγὴ καὶ ἀρνηση ὅλων τῶν ἀξιών, πού κέρδισαν καὶ ὕψωσαν οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι· θὰ πεῖ πάλῃ καὶ κατὰχτησή τους. Μεγαλοφάνταστη ἡ πίστη σου ἢ ταπεινὴ, πρωτοφανέρωτη στὸ κόσμῳ ἢ πανάρχαια, δὲν σημαίνει· σημασία ἔχει ἡ ἐνταση καὶ ἡ εὐλικρίνεια τῆς πάλης σου ὡς πού νὰ κερδίσεις τὸν κόσμῳ σου. Κι' ὅταν ὁ ἄνθρωπος φτάσῃ καὶ μπορέσῃ νὰ ἐκφράσῃ τὸν κόσμῳ του σ' ἓνα ἔργο θὲς καλλιτεχνικόν, θὲς ἐπιστημονικόν, θὲς μὲ τὸ λόγο, θὲς μὲ τὴν πράξη, χαρίζει στὶς σύγχρονες καὶ στὶς ἀκόλουθες γενιὲς μιὰ δύναμη πολὺτιμη καὶ γόνιμη, γιατί θὰ ἐρθοῦν ὕστερα ἐκεῖνες καὶ θὰ ἀντιμετρήσουν πάνω του τὸν ἑαυτὸ τους, εἴτε συμφωνοῦν, εἴτε δὲν συμφωνοῦν ¹⁶.

Μόνον ἔτσι θὰ γίνουμε ἰσάξιοι τῶν μεγάλων στοχαστῶν τῆς ἐπιστήμης μας ξαναζῶντας τὸν πόνο τους καὶ ξαναζῶντας τὸ δικό τους ἀγῶνα νὰ πλάσσουμε ἓνα τέτοιον ὑψηλὸ λόγο, ἓνα λόγο νέο ἰσάξια μεγάλο καὶ ὑψηλὸ σὰν τὸν κλασσικόν. Μόνον, ὅταν γνωρίσουμε βαθειὰ τὰ ἔργα τῶν κλασσικῶν μας

12. Ι. Θ. Κακριδῆ, Ἑλλ. Κλασσικὴ Παιδεία, σελ. 25, 16, 20.

13. Ι. Θ. Κακριδῆ, Ἑλλ. Κλασσικὴ Παιδεία, σελ. ἐνθ' ἀν.

14. Ι. Θ. Κακριδῆ, Ἑλλ. Κλασσικὴ Παιδεία, σελ. ἐνθ' ἀν.

15. Ι. Θ. Κακριδῆ, Ἑλλ. Κλασσικὴ Παιδεία, σελ. ἐνθ' ἀν.

16. Ι. Θ. Κακριδῆ, Ἑλλ. Κλασσικὴ Παιδεία, σελ. 20.

θά μπορέσουμε νά φιλοδοξήσῃ ἡ καρδιά μας, ὁ νοῦς, τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ψυχὴ μας νά φτάσουμε ἐκείνους καὶ νά ξεπεράσουμε τὸν ἑαυτὸ μας, νά ξεπεράσουμε τίς δυνάμεις μας, δίδοντας ἓνα λόγο, ὁ ὁποῖος νά εἶναι ἱκανὸς νά ἀμιλλᾶται τὸν ὑψηλὸ λόγον τῶν κλασσικῶν καὶ δίδοντας μιὰ οἰκονομικὴ Πολιτικὴ ἱκανὴ νά λύσῃ τὰ ζωτικὰ προβλήματα τοῦ καιροῦ μας καὶ τῆς ἐποχῆς, ἀφοῦ ἡ γνώση ἱστορικὰ τοῦ χτῆς θὰ μᾶς ὀδηγῇ φωτεινὰ στὸ παρὸν καὶ θὰ προδιαγράψῃ τὸ καλῦτερον μέλλον.

Ἄλλὰ ἡ γνωριμιά μας μὲ τὸν κλασσικὸν οἰκονομολογικὸν λόγον, ἡ γνωριμιά μας μὲ τὰ μεγάλα ἔργα τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας, νά γίνῃ μὲ φωτεινοὺς Δασκάλους, ποὺ νά ἔχουν εἰδικευθῇ στὴ μελέτῃ, ἔρευνα καὶ ἀληθινὰ βαθειὰ ἐρμηνεῖα τῶν κλασσικῶν ἔργων τῆς Πολ. Οἰκονομίας καὶ ποὺ νά ἔχουν πιστέψῃ στὸν ὑψηλὸ γόνιμον τοῦτον λόγον, γιὰ νά εἶναι ἱκανοὶ νά μεταδώσουν ὕστερα καὶ στοὺς νέους τὴν πίστη τους αὐτή, μὲ εἰδικές ἀναλυτικὰς, σαφῆς-νείες, φιλολογοερμηνευτικὰς ἐργασίας πάνω στὰ ἔργα τῆς Πολ. Οἰκονομίας τῶν μεγαλυτέρων, μεγαλοπνῶν, στοχαστῶν οἰκονομολόγων. Ὅπισω, λοιπόν, πρὸς τὰ κλασσικὰ ἔργα τῆς Πολ. Οἰκονομίας, ὥστε μαθητεύοντες κοντὰ τοὺς νά γνωρίσουμε πρῶτα-πρῶτα τοὺς κλασσικοὺς οἰκονομολόγους, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν τὴ βάση καὶ τὰ θεμέλια τῆς Οἰκονομικῆς Ἐπιστήμης καὶ ὕστερα νά γνωρίσουμε, ἀπὸ ἄλλους οἰκονομολόγους, τὰ σύγχρονα οἰκονομολογικὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα θὰ κατανοήσουμε καλῦτερα, ἀφοῦ θὰ ἔχουμε μνηθῇ στὰ μεγάλα προβλήματα τῆς ζωῆς, τῆς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς, καὶ τῆς ἐπιστήμης μας, μὲ τοὺς κλασσικοὺς οἰκονομολόγους.

Ἐνῷ στὴ χώρα μας σήμερα τελειώνουμε Οἰκονομικὰς Ἀνώτατες Σχολὰς καὶ ἀγνοοῦμε τὰ ἔργα καὶ τὸν ὑψηλὸν κλασσικὸν λόγον ἢ ἀπλῶς τὰ πληροφοροῦμαστε μὲ δύο, τρεῖς ἢ στὴν καλῦτερη περίπτωσιν μὲ μερικὰς σελίδες στὴ θεωρητικὴν Οἰκονομικήν, στὴν Ἱστορίαν Οἰκονομικῶν Θεωριῶν ἢ στὴν Ἱστορίαν τῆς Πολ. Οἰκονομίας. Αὐτό, ὅμως, εἶναι μιὰ πληροφορία μοναχά. Τίποτα παραπάνω. Ἄν ὅμως ὑποτεθῇ ὅτι καὶ οἱ μερικὰς αὐτὰς σελίδες εἶναι γόνιμες καὶ καρποφόρες. φαίνεται ἀμέσως πόση σημασία ἔχει ἡ σαφὴς καὶ διεξοδικὴ ἐρμηνευτικὴ καὶ κριτικὴ γνώσις τῶν κλασσικῶν ἔργων τῆς Πολ. Οἰκονομίας, ἀπὸ εἰδικούς Οἰκονομολόγους τῆς κλασσικῆς Πολ. Οἰκονομίας. Μοναδικὴ ἐξαίρεσις γίνεται ἀπὸ τὸν σεβαστὸν μας Καθηγητὴ Δ. Καλιτσουνάκη στὴν Ἀνωτάτῃ Σχολῇ Οἰκονομικῶν καὶ Ἐμπορικῶν Ἐπιστημῶν, ὅπου ὁ κύριος Καθηγητὴς συνιστᾷ νά μελετοῦν ὠρισμένα κεφάλαια ἀπὸ τὴν μετάφρασίν του τοῦ «Πλούτου τῶν Ἐθνῶν» τοῦ Ἀδάμ Σμῖθ. Νομίζουμε ὅτι μόνον τοῦτο δὲν ἀρκεῖ ὅσον καὶ ἂν εἶναι γλαφυρὸς καὶ ἀπλογραμμένος ὁ «Πλούτος τῶν Ἐθνῶν» γιὰτὶ δὲν ἐπιτρέπεται νά πιστεύουμε στὴν κρατοῦσα πλάνην, ὅτι τὰ μεγάλα ἔργα δὲν ἔχουν ἀνάγκη ἐρμηνείας. Κι' ὅμως, ὅπως θὰ τονισθῇ παρακάτω, χρειάζεται ἡ καθολικὴ ἐρμηνεία ἀπὸ εἰδικὸν οἰκονομολόγον ἐπιστήμονα. Χρειά-

ζεταί πάντα ὁ φωτισμένος Δάσκαλος κι' ὁ βαθύνους εἰδικὸς μελετητὴς κι' ἑρμηνευτὴς.

Ὅπισω στοὺς κλασσικοὺς, ὀπίσω, λοιπόν, στὸν κλασσικὸ λόγο τῆς Πολ. Οἰκονομίας. Κι' αὐτὸ δὲν εἶναι μοναχὰ μιὰ εὐχή, μὰ μιὰ κραυγή, ποὺ βγαίνει ἀπὸ βαθὺ πόνο καὶ βαθειὰ πίστη στὴ μεγάλη μορφωτικὴ δύναμη, τὴν ὁποία ἔχουν. γιὰ τὸν νέον ἄνθρωπον οἰκονομολόγον, θεωρητικὸ καὶ πρακτικόν, τὰ κλασσικὰ ἔργα τῆς Πολ. Οἰκονομίας. Γι' αὐτὸ ἡ γνωριμία καὶ ἡ μελέτη τοῦ κλασσικοῦ οἰκονομολογικοῦ λόγου, θὰ πρέπει νὰ γίνῃ μὲ σύστημα, μὲ εἰδικὴ μέθοδον ἑρμηνείας, μὲ πρόγραμμα, ἀλλὰ προπαντὸς μὲ ἀγάπη καὶ λαχτάρα λυτρωτικὴ. ὥστε ἡ γνωριμία καὶ ἡ μελέτη τῶν κλασσικῶν, κάθε νέου ἀνθρώπου θὰ γίνῃ, ὅχι μὲ ἀμφιβόλου γονιμότητος περιλήψεις κι' ἀσάφειες, ἀλλὰ μὲ διεξοδικὴ φιλολογικὴ ἑρμηνευτικὴ καὶ φιλοσοφικὴ ἀναλυτικὴ εἰσαγωγὴ στὸ ἔργο κάθε κλασσικοῦ κι' ὁλοκληρωτικὴ καθολικὴ ἑρμηνεία τοῦ ἔργου. Ἐτσι μόνον θὰ δοθῇ ἡ εὐκαιρία στοὺς εἰδικοὺς φιλόλογους πιά οἰκονομολόγους, νὰ γράψουν ἀναλυτικὲς καὶ διεξοδικὲς ἑρμηνευτικὲς ἐργασίες στὰ μεγάλα ἔργα Πολ. Οἰκονομίας, ἀλλὰ ἀκόμα καὶ νὰ μᾶς ποῦν τὸν τρόπο ποὺ ἀγάπησαν καὶ τὸν τρόπο ποὺ ἐκατάλαβαν τὰ μεγάλα ἔργα τῆς Πολ. Οἰκονομίας. Μὰ ἀκόμη νὰ μᾶς γνωρίσουν τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖον ἐκατάλαβαν καὶ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖον ἀγάπησαν τὰ μεγαλόπνοα ἔργα τῶν στοχαστῶν τῆς ἐπιστήμης μας, μεγάλοι πολιτικοὶ ἄνδρες καὶ πρακτικοὶ οἰκονομολόγοι καὶ τὰ μέτρα τὰ ὁποία ἐφήρμοσαν πρακτικὰ, στὴν οἰκονομικὴ τους πολιτικὴ, τίς διδασκαλίες τῶν μεγάλων οἰκονομολόγων.

4. Ἡ Φιλολογικὴ Ἑρμηνεία τῶν ἔργων τῆς Πολ. Οἰκονομίας.

Νὰ γιὰτὶ σήμερα ἐρχόμαστε. μὲ τὴν ἐργασία μας αὐτὴ, νὰ προτείνουμε, ὅτι ἤρθε πλέον ὁ καιρὸς νὰ κυοφορηθῇ καὶ ἀκόμη νὰ ὑπάρξῃ ἓνας Νέος κλάδος στὴν Οἰκονομικὴ Ἐπιστήμη: Ὁ κλάδος ὁ ὁποῖος σκοπὸν θὰ ἔχῃ νὰ ἑρμηνεύῃ τὰ μεγαλόπνοα ἔργα τῆς Πολ. Οἰκονομίας. Καὶ θὰ εἶναι ἓνα εἶδος Φιλολογικῆς Ἑρμηνείας τοῦ κλασσικοῦ οἰκονομολογικοῦ λόγου, σὰν μιὰ Φιλολογικὴ Οἰκονομικὴ Ἐπιστήμη τῶν κλασσικῶν ἔργων τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας.

Ἴσως μᾶς παρατηρήσουν, ὅτι κάθε θεωρία καὶ κάθε ἔργον, ὅσου κι' ὅποιον μεγάλου κι' ἂν εἶναι οἰκονομολόγου, εἶναι τέκνον τῆς ἐποχῆς ποὺ τὸ γέννησε: τέκνον τῶν ἱστορικῶν συνθηκῶν κάθε ἐποχῆς, τῶν πνευματικῶν ρευμάτων κάθε ἐποχῆς καὶ κυρίως τῶν κοινωνικῶν ὄρων αὐτῆς, τῶν κοινωνικῶν συνθηκῶν τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς πρὸς ἐξήγησιν τῶν φαινομένων τῆς ὁποίας προβάλλεται ἡ θεωρία. Καὶ μιὰ θεωρία παρ' ὅλον τὸν οὐδέτερον χαρακτῆρα της εἶναι μιὰ ἀπάντησις γιὰ τὴ λύσιν ἑνὸς κοινωνικοῦ προβλήματος¹⁷. Κι' ἔτσι

17. Α. Σίδερνι, Ἱστορία Οἰκονομικῶν θεωριῶν, σελ. 12, 13. ἐπ.

δλα τὰ ἔργα τῆς Πολ. Οἰκονομίας εἶναι καὶ ἀφοροῦν τὴν ἐποχὴ πού τὰ γέννησε. Γιὰ τὴ σημερινὴ Γνώση οἱ κλασσικοὶ μας πέφτουν σὲ σφάλματα καὶ ὑποστηρίζουν στὰ ἔργα τους ἀκόμη καὶ πλάνες. Ἄν καὶ ἡ γόνιμος ἀποροῦσα πλάνη διδάσκει καὶ ὁδηγεῖ συχνὰ στὴν ἀλήθεια τὴν ἐπιστημονικὴ, πάντως εἶναι πλάνες, παραδεχόμεστε τὶς μεταβολές, πού καὶ ὁ καθηγητὴς Ξεν. Ζολώτας διαπιστώνει στὴν ἐργασία του «Μεταμόρφωση τῆς Κεφαλαιοκρατίας», παραδεχόμεστε τὶς εὐλογες ἀντιρρήσεις τῶν σύγχρονα σκεπτομένων οἰκονομολόγων καὶ ἐμεῖς λέγοντες ὅτι :

Οἱ συνθήκες τῆς Οἰκονομίας μεταβλήθηκαν, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν κλασσικῶν καὶ ἀκόμη καὶ τῶν νεωτέρων ἔργων τῆς Πολ. Οἰκονομίας, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀξιόλογα καὶ συνταράξανε τὰ πνεύματα τῆς ἐποχῆς τους. Ἔτσι ἡ Πολ. Οἰκονομία τοῦ χθὲς δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ τοῦ σήμερα. Ἡ ἐλευθέρα, φιλελευθέρα, οἰκονομία τῶν κλασσικῶν μεταβλήθηκε σὲ Κεφαλαιοκρατικὴ οἰκονομία. Ἡ ἐλευθέρα οἰκονομία μὲ πλήρη καὶ ἀδέσμευτον ἀνταγωνισμόν τῶν ἐλευθέρων οἰκονομικῶν δυνάμεων, δὲν ὑφίσταται σήμερα. Ἡ γενικὴ ἰσορροπία τῆς οἰκονομίας, πού πραγματοποιεῖτο μὲ τὸν ἐλεύθερον μηχανισμόν τῆς διαμορφώσεως τῶν τιμῶν στὴν ἐλευθέρα ἀγορὰ τῆς ἀτομικιστικῆς οἰκονομίας, μὲ τὸν πλήρη καὶ ἀδέσμευτον ἀνταγωνισμόν, δὲν ἐπιτυγχάνεται σήμερα μοναχὰ αὐτομάτως, ἀλλὰ μὲ ἀτελῆ ἀνταγωνισμό καὶ κρατικὲς παρεμβάσεις καὶ τὴ συμμετοχὴ τοῦ Κράτους στὴν οἰκονομικὴ ζωὴ μὲ τὶς κρατικὲς καὶ ἡμικρατικὲς οἰκονομικὲς μονάδες. Ἡ κίνησις τῶν τιμῶν τῶν ἀγαθῶν δὲν φέρει τὴν ἰσορροπία αὐτομάτως μὲ τὸν ἐλεύθερον ἀνταγωνισμόν καὶ τὴν ἐπίδραση τῆς Προσφορᾶς μόνον καὶ τῆς Ζήτησεως ἀγαθῶν, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει πλήρης καὶ ἐλεύθερος ἀνταγωνισμός. Ἡ ἀρμονικὴ ἀντίληψις τῶν κλασσικῶν οἰκονομολόγων περὶ ἀνεξίξεως τῆς οἰκονομίας ἀμφισβητεῖται πλέον. Ἐνῶ ἡ διακύμανσις σήμερα θεωρεῖται κάτι τὸ σύνηθες, τὸ κανονικόν καὶ τὸ φυσιολογικόν τῆς οἰκ. ζωῆς : Ἄνθησις καὶ Ὑφεσις. Καὶ συστηματικώτερα : Ὑφεσις—Ἄνθησις—Ἐντασις—ἀνθήσεως—Κρίσις καὶ πάλιν ὕφεσις, ἀνθησις κ.τ.λ. Ἡ προσπάθεια τοῦ Say νὰ σώσῃ τὴν ἀρμονικὴ ἀντίληψιν τῶν κλασσικῶν, γιὰ τὴν ἰσορροπία τῆς οἰκονομίας, εἶναι πιά μιά προσπάθεια, πού ἐνδοξα ἀνήκει καὶ αὕτῃ στὴν Ἱστορίαν¹⁸. Ὁ J. M. Keynes ἤρθε σὰν καταλυτής, μὰ μαζὺ σὰν μεγάλος θαυμαστής τοῦ κλασσικοῦ οἰκονομολογικοῦ λόγου καὶ σὰν νεώτερος οἰκοδόμος τῆς Κεφαλαιοκρατικῆς Οἰκονομίας μὲ τὴ Γενικὴ Θεωρίαν του. Καίτοι ἡ κλασσικὴ οἰκονομικὴ θεωρία, θεωρεῖται ὅτι ἀνήκει πιά στὴν Ἱστορίαν, καὶ ὅμως, πλημμυρίζει τὰ νεώτερα οἰκονομολογικὰ ἔργα πού κάτι τὸ ἀξιόλογον μᾶς διδάσκουν. Καὶ ἂν ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀλήθεια, ἡ ἀναδρομὴ μας στοὺς κλασσικοὺς οἰκονομολόγους δικαιολογεῖται, ἀφοῦ ποθοῦμε καὶ θέλουμε νὰ μορφωθοῦμε μὲ ὑψηλὸ λόγο, μὲ βαθὺ στοχασμὸ καὶ ἀφοῦ μορφώνουμαι ἰστο-

ρικὰ σημαίνει, ὅτι προσπαθῶ νὰ ξαναζήσω τὸν πόνο τοῦ μεγάλου. Κι' ἐδῶ ἀκριβῶς ἔγκειται τὸ μορφωτικὸ στοιχεῖο τῆς γνώσεως καὶ τῆς μαθητείας μας κοντὰ στὰ μεγάλα ἔργα τῆς Πολ. Οἰκονομίας τοῦ χθὲς εἴτε κλασσικό, εἴτε ὄχι. Κι' ἀκόμα εἶναι μιὰ φωτεινὰ δοσμένη ἀπάντηση στὶς πρὸ πάνω ἀντιρρήσεις μας, ἀπὸ ἓνα εἰδικὸ φιλόλογο τῆς κλασσικῆς ἀρχαίας φιλολογίας, τὸν Καθηγητὴ Ι. Θ. Κακριδῆ, στὸν ὁποῖο ὀφείλουμε χάριτες, ποῦ μᾶς ἔδωκε τὴν εὐκαιρία νὰ ἀντλήσουμε ἀπὸ τὸ πολῦτιμο, γόνιμο καὶ φωτισμένο φιλολογικὸν ἔργο του, τὰ ἀπαραίτητα ἐπιχειρήματα γιὰ νὰ ὑποστηρίξουμε τὴ μεγάλη μορφωτικὴ ἀξία, ποὺ ἔχουν τὰ ἔργα τῶν κλασσικῶν, ὅποιων κλασσικῶν καὶ κατὰ συνέπεια τῶν δικῶν μας κλασσικῶν οἰκονομολόγων. Ἡ ἀπάντησή του εἶναι :

Κάθε μεγάλη ἀνθρώπινη δημιουργία, γιὰ νὰ γίνῃ ἀγαθὸ μορφωτικὸ, ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἑρμηνεία. Ἔτσι καὶ οἱ κλασσικοὶ οἰκονομολόγοι καὶ γενικὰ ὅλοι οἱ μεγάλοι οἰκονομολόγοι. Καὶ δὲν ἔχει καμμιά σημασία, ἂν ὅ,τι πίστεψε καὶ κήρυξε ὁ συγγραφέας δὲν μπορεῖς νὰ τὸ πιστέψεις κι' ἐσύ· ἂν ἡ θρησκεία σου, ἡ ἠθικὴ σου, οἱ πολιτικαὶ σου ἀρχές, γενικὰ ἡ στάση σου μπροστὰ στὴ ζωὴ εἶναι διαφορετικὴ. Ξεπέρασε τὸ ἀπλοϊκὸ στάδιο νὰ νομίζεις ὅτι ἀξία γιὰ σένα ἔχει μόνο ὅ,τι βρίσκεται ἀρμονισμένο μὲ τὶς πίστεις σου. Σπάσε τὰ ἑξωτερικὰ φράγματα καὶ ἀντίκρυσε, ἂν μπορεῖς, γυμνὴ κι' ἀκέραια τὴν ψυχὴ τοῦ δημιουργοῦ, μὲ τὶς χαρὲς τῆς καὶ μὲ τοὺς πόνους τῆς, μὲ τὶς ἐλπίδες τῆς καὶ μὲ τοὺς φόβους τῆς καὶ κοίταξε γιὰ λίγο νὰ χαρεῖς καὶ νὰ πονέσεις καὶ σὺ μαζί τῆς, νὰ ἐλπίσεις τὶς ἴδιες ἐλπίδες καὶ νὰ φοβηθῇς τοὺς ἴδιους φόβους. Ἀκόνισε τὴ σκέψῃ σου μὲ τὴν ξένη σκέψῃ, κι' ὅταν ἀκόμα δὲν τὴν παραδέχεσαι, ἀντιπαλεύοντάς την. Ἄφησε τὴν ψυχὴν σου νὰ δοκιμαστῇ καὶ μὲ τὶς ξένες ἔγνοιες ¹⁹.

Νά, λοιπόν, ὅτι δὲν ἔχουμε καθόλου δίκιο νὰ λέγουμε, ὅτι μιὰ καὶ ἀνήκουν στὸν χθὲς, στὴν Ἱστορίαν τὰ μεγάλα οἰκονομολογικὰ ἔργα, μοναχὰ πρέπει νὰ τὰ μνημονεύουμε, ἀφοῦ ἔχουν καὶ πλάνες κι' ὄχι νὰ τὰ μελετοῦμε βαθειὰ γιὰ νὰ ἐννοήσουμε τὸ μεγάλο μήνυμα, ποὺ ἔφερε στοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς του ὁ συγγραφέας κι' ἀκόμη χειρότερα ν' ἀντιγράψουμε στὰ ἔργα μας ἐκείνους χωρὶς κἄν νὰ ἔχουμε τὸ θάρρος νὰ τὸ ὁμολογήσουμε. Γι' αὐτὸ πιστεύουμε ὅτι καιρὸς εἶναι νὰ δημιουργηθῇ ὁ νέος αὐτὸς εἰδικὸς κλάδος στὴν Οἰκονομικὴ Ἐπιστήμην, ὁ κλάδος τῆς οἰκονομικῆς κλασσικῆς φιλολογίας τῆς Πολ. Οἰκονομίας κι' ὁ βασικὸς του σκοπὸς νὰ εἶναι ἡ ἑρμηνεία τῶν σημαντικῶν ἔργων τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας. Ἡ ἑρμηνεία τῶν σημαντικῶν ἔργων τοῦ οἰκονομολογικοῦ λόγου, νὰ ποῖ τὸ κύριον ἔργο τοῦ φιλολογικοῦ οἰκονομολογικοῦ κλάδου. Καὶ σκοπὸς τῆς ἑρμηνείας θᾶναι ἡ καθολικὴ κατανόηση τοῦ ἔργου κάθε μεγάλου, γενικά, στοχαστοῦ οἰκονομολόγου. Καὶ ἔτσι θὰ δημιουργηθῇ ἓνας νέος τύπος εἰδικοῦ

19. Ι. Θ. Κ., Φιλολογικὴ Ἑρμηνεία, σελ. 44.

οικονομολόγου ἀκαδημαϊκοῦ διδασκάλου, τοῦ Φιλολόγου οἰκονομολόγου τῶν μεγαλοπνῶν ἔργων τῆς Πολ. Οἰκονομίας. Κι' ἔργο του βασικὸ καὶ κύριο θὰ ἀποτελέσει ἡ βαθειὰ κατανόηση καὶ ἐρμηνεία τῶν ψυχῶν ποὺ ἐκφράστηκαν μὲ τὸν οἰκονομολογικὸ λόγον, ἀφοῦ κάθε ἀληθινὴ καὶ παραμόνιμη ἀνθρώπινη δημιουργία εἶναι μιὰ βαθύτατη ἐξομολόγησις, ἓνα προσωπικὸ μῆνυμα στοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ἀπὸ μιὰ μεγάλη ψυχὴ, ποὺ ἀγωνίστηκε καὶ δοκιμάστηκε, ὅμως κρατήθηκε ὡς τὸ τέλος δυνατὴ καὶ αἰσιόδοξη ²⁰. Μὴν πῆτε ὅτι μιὰ ἀληθινὴ καὶ μεγάλη δημιουργία δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ καμμιὰν ἐρμηνεία, ἔτσι ποὺ μιλεῖ ἄμεσα στὶς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων ὧλων, καὶ μορφωμένων καὶ ἀμόρφωτων, εἶναι μιὰ γνώμη, ποὺ τὴν ἀκούει κανεὶς συχνά, σωστὴ ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ²¹. Γιατὶ ὁ φιλόλογος οἰκονομολόγος, ὅπως κάθε φιλόλογος ὁποιας φιλολογίας, ἐρμηνευτὴς δὲν διαβάζει μὰ μελετᾷ τὸ ἔργο καὶ παθαίνεται μελετῶντας τὸ ἔργο τοῦ μεγάλου γιατί ξαναζεῖ δυνατὰ τὸ δημιουργικὸ πόνον ποὺ γέννησε τὸ ἔργο καὶ προσπαθεῖ νὰ ξαναζήσῃ τὸν ἀγῶνα ποὺ πάλεψαν οἱ μεγάλοι δημιουργοὶ τῆς ἀνθρωπότητος, γιὰ νὰ δικαιώσῃ ἔτσι τὸ ἔργο κάθε μεγάλου ποὺ ἐρμηνεύει ξαναζῶντας τὴν ὑπέρτατην ἀνάγκη τῆς δημιουργίας του. Ὁ ἀπλὸς ἀναγνώστης ὕστερα ἀπὸ τὸν σκληρὸ μόχθον τῆς ζωῆς καὶ τῆς βιοπάλης διαβάζει γιὰ νὰ ξεκουραστεῖ καὶ νὰ μάθῃ ἴσως μαζί. Ὁ ἐρμηνευτὴς φιλόλογος οἰκονομολόγος θὰ προσπαθῇ νὰ ξαναζήσῃ τὸν πόνον τοῦ μεγάλου δασκάλου τοῦ ἡ ἀπλῶς τοῦ μεγάλου οἰκονομολόγου, ἀφοῦ τότε μόνο γίνεται τὸ ἔργο τοῦ χθὲς στοιχεῖο μορφωτικὸ καὶ τὸν μορφώνει καὶ τὸν φέρνει νέα ὁλοένα μηνύματα, ὅσο ἡ μελέτη καὶ ἡ πείρα τῆς ζωῆς κάμνουν πρὸς πλοῦσια τὴν πείρα τῆς ψυχῆς του. Ὁ φιλόλογος ἐρμηνευτὴς οἰκονομολόγος θὰ ἀγωνίζεται ὄχι μόνο νὰ ξαναζήσῃ τὸν πόνον τοῦ μεγάλου ὅταν ἐκεῖνος ἐγέννα τὸ ἔργο του, ἀλλὰ ἀκόμα θὰ ἀγωνίζεται ὅσο τοῦ εἶναι μπορετὸ νὰ ταυτιστῇ μὲ τὸ μεγάλο στοχαστή. Γι' αὐτὸ ὁλοένα θὰ ἔρχεται κοντὰ στὸ ἔργο τοῦ μεγάλου καὶ ξανά καὶ ξανά κοντὰ του κι' ὁλοένα τὸ μεγαλόπνοο ἔργο θὰ τοῦ φέρνει νέα καὶ νέα μηνύματα ἀπὸ τὸ χθὲς γιὰ τὸ σήμερον καὶ τὸ καλύτερον αὐριον τοῦ ἀνθρώπου.

Χαρὰ στὸν ἐρμηνευτὴ, ποὺ δὲ θὰ σταματήσει ὡς τὸ τέλος νὰ προχωρεῖ καὶ νὰ πλησιάζει ὅλο καὶ πρὸς πολὺ στὸ συγγραφέα του. Ὅποιος ὅμως πάρει κάποτε τὸ ἔργο στὰ χέρια του καὶ ἰδεῖ πῶς δὲν τοῦ λείει καινούργιο τίποτε ἀπὸ ὅ,τι τοῦ εἶχε πεῖ σὲ περασμένα χρόνια, ἅς μὴ γελαστεῖ καὶ νομίσῃ, πῶς τὸ ἔχει ἀπὸ τότε ἀπόλυτα καταλάβει. Δὲν εἶναι αὐτὸ ἀπόδειξη πλοῦτου παλίου τῆς ψυχῆς· φτώχειας τῆς καινούργιας εἶναι σημάδι ²². Κι' ἅς μὴν ποῦμε ὅτι αὐτὸ γίνεται καὶ σήμερον. Μπορεῖ νὰ γίνῃται λίγο τοῦτο μὲ τοὺς ἱστορικοὺς οἰκο-

20. Ι. Θ. Κ α κ ρ ι δ ῆ, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 33.

21. Ι. Θ. Κ α κ ρ ι δ ῆ, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 33

22. Ι. Θ. Κ. Ἀνθρωπιστικά. Φιλολογικὴ Ἑρμηνεία, σελ. 36.

νομολόγους, ἀλλὰ αὐτὸ δὲν ἀρκεῖ ἢ καὶ ξεκομμένο κι' ἀποσπασματικό. Γι' αὐτὸ ἀνάγκη βασικὴ εἶναι νὰ γεννηθῇ ὁ νέος τύπος φιλολόγου οἰκονομολόγου, ὁ ὁποῖος ἐφ' ὅρου ζωῆς θὰ ἐρευνᾷ τὰ μεγάλα ἔργα τῆς Πολ. Οἰκονομίας καὶ ἔτσι θὰ μᾶς φέρνει ὁλοένα καὶ νέα μηνύματα κι' ὁλοένα ὅσο προχωρεῖ τόσο καὶ θὰ ἀνοίγει τὰ μάτια καὶ θὰ ἀντικρύζει τὸ ἔργο τοῦ μεγάλου γεμᾶτος ἀγάπης καὶ θαυμασμοῦ καὶ ὁλοένα θὰ θέλει νὰ γνωρίσει καὶ νὰ κάνει δικούς του τοὺς πόθους καὶ τοὺς πόνους μιᾶς ψυχῆς, ποὺ μ' αὐτὴν λίγο πολὺ μιλεῖ μία ἐποχὴ ὁλόκληρη, ἡ ἀνθρωπότητα ὅλη γιὰ ὅ,τι πιὸ βαθὺ τῇ δονεῖ. Μεγάλος μόνον φόβος νὰ τὸν παρξήγησῃ, προβάλλοντάς σ' αὐτόν, ὅ,τι ταράζει τὴ δική του ψυχὴ μόνο²³. Μὰ ὅταν φοβόμαστε νὰ μὴν πέσουμε σὲ λάθη καὶ πλάνες δὲν μπορούμε νὰ κάμουμε τίποτε τὸ ἀληθινὸ καὶ τὸ πολῦτιμο. Ἀκόμη ὁ ἴδιος τοῦτος φόβος εἶναι μιὰ πλάνη οἰκτρὴ κι' ἀξιοκατάκριτη. Κι' ἔτσι ἐρμηνεύοντες τὸν κλασσικὸν λόγο, ποὺ μᾶς ἀποκαλύπτει ὁλοένα νέα μηνύματα, τὰ μηνύματα αὐτὰ χρέος ἱερὸν ἔχουμε νὰ τὰ γνωρίσουμε καὶ στοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Γιατὶ ὁ συγγραφέας δὲν γράφει διὰ τὸ φιλόλογο ἐρμηνευτὴ μόνον· γράφει γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ὅλους. Τὰ μηνύματά του πρέπει ν' ἀπλώσει καὶ νὰ φωτίσει ὅσο γίνεται περισσότερες ψυχές. Ἐδῶ βρίσκει τὴ δικαίωσή της ἡ ἀπασχόλησή μας μὲ τὰ παλιὰ κλασσικὰ κείμενα. Χρέος μας τίς πνευματικὲς ἀξίες, ὅπως μᾶς ἀποκαλύφθηκαν στὸ ἔργο τοῦ μεγάλου, νὰ τίς γνωρίσουμε καὶ στοὺς ἄλλους ἀνθρώπους²⁴. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ ὁμάδα τῶν Κοινωνιολόγων παλαιότερα σὰν πρῶτο ἄρθρο στὸ καταστατικὸ τῆς Κοινωνιολογικῆς Ἑταιρείας εἶχαν βάλει, ὅτι σκοπὸς τῆς ἐταιρείας ἦτο : «Νὰ ὑποβοηθῇ τὰς φιλοσοφικὰς, κοινωνιολογικὰς καὶ οἰκονομικὰς μελέτας καὶ νὰ τὰς ἐκλαϊκέυσῃ» (Ἀλ. Παπαναστασίου, Μελέτες κτλ. σελ. 3). Κι' ὁ Νίτσε τὸν ὑπερήφανο Ζαρατούστρα του, ὅταν μάζεψε στὸ βουνὸ γνώση καὶ σοφία μεγάλη, σὰν τὴ μέλισσα ποὺ μάζεψε μέλι πολὺ, γυρνᾷ στὴν Πολιτεία νὰ τὴν προσφέρει στοὺς ἀνθρώπους. Μὰ κι' ὁ θεὸς Πλάτων, τοὺς σοφοὺς οἱ ὁποῖοι βγῆκαν ἀπὸ τὸ σπήλαιο τῆς πλάνης στὸ ἀληθινὸ τῆς σοφίας φῶς καὶ τὴν ἐλευθερίαν, δὲν τοὺς ἐπιτρέπει νὰ μείνουν στὴ μοναξιά καὶ ἐκεῖ νὰ θεωροῦν μόνοι τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ τοὺς ὑποχρεώνει νὰ γυρίσουν πίσω στὴν Πολιτείαν, στοὺς δεσμώτες, γιὰ νὰ τραβήξουν κι' αὐτοὺς στὴν ἐλευθερίαν καὶ στὸ φῶς τῆς σοφίας τὸ ἀληθινὸ τοῦ ἀληθινοῦ κόσμου κι' ὄχι τῶν ἴσκιων καὶ τῶν σκιῶν. Ἔτσι κι' ὁ φιλόλογος οἰκονομολόγος θεωρητικὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὰ νέα μηνύματα τῶν μεγάλων στοχαστῶν θὰ μᾶς τὰ γνωρίσῃ ἀπὸ μιὰ ἀναπόδραστη φυσικὴ καὶ κοινωνικὴ ἀναγκαιότητα, σπρωγμένος ἀπὸ τὴν ὁρμὴ τῆς κοινωνικότητος. Αὐτὸς μόνον θὰ μᾶς χαρίσῃ, ἀπὸ τὴν ἀγάπην του, πρὸς τοὺς μεγάλους στοχαστὰς τῆς ἐπιστήμης μας καὶ ἀπὸ τὸ περίσσευμα τῆς μεγάλης ἀγάπης καὶ τοῦ μεγάλου θαυμασμοῦ του πρὸς τὰ μεγάλων ἔργα τῶν κλασσικῶν

τῆς Πολ. Οἰκονομίας, ὥστε κι' ἐμεῖς ν' ἀγαπήσουμε σιγὰ-σιγὰ καὶ νὰ κατανοήσουμε βαθειὰ τὰ μηνύματα τῶν στοχαστῶν οἰκονομολόγων καὶ μαζὶ νὰ γεννηθῇ μέσα μας ἡ ἀνάγκη νὰ ἀντιμετρηθοῦμε πρὸς αὐτοὺς καὶ τὰ ἔργα ἐκείνων, μὲ τὴν εὐγενικὴ ἔννοια τῆς ἀμιλλας, μὲ τὴ φιλοδοξία νὰ τοὺς φτάσουμε κι' ἀκόμα νὰ τοὺς ξεπεράσουμε, ἀφοῦ αὐτὸ ποθοῦν οἱ μεγάλοι Δάσκαλοι καλύτεροι ἀπὸ ἐκείνους νὰ γίνουν οἱ μαθητές τους.

Δὲν νομίζω ὅτι ὑπάρχει ἀνάγκη ἀπὸ περισσότερα ἐπιχειρήματα, ἀλλὰ ἀκόμη τὴ γονιμότητα τῆς προτάσεώς μας αὐτῆς ἐνισχύει τὸ γεγονός, ὅτι ὁλόκληρο τὸ οἰκοδόμημα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ βασίζεται καὶ θεμέλια ἔχει τὴν ἀρχαία κλασσικὴ φιλολογία. Μοῖρα, εἶναι ἀλήθεια, τῶν μεγάλων ἦταν καὶ εἶναι πάντα νὰ πικραίνωνται ἐκεῖνοι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς των καὶ μαζὶ ἀπὸ μιὰ φυσικὴ ἴσως ἀναγκαιότητα νὰ πονοῦν πάντα, γιὰ νὰ δημιουργήσουν μεγάλα, πνευματικὰ, ἔργα, ποὺ νὰ ἐκφράζουν τὸ ἀντικειμενικὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς των, τὰ ὅποια εἴτε θέλουν, εἴτε δὲν θέλουν οἱ ὕστερες γενιές, ἐρχονται νὰ τ' ἀγαπήσουν, νὰ τὰ θαυμάσουν καὶ νὰ τὰ ἐφαρμόσουν καὶ νὰ φιλοδοξήσουν οἱ νέοι μεγάλοι ἄνδρες ν' ἀντιμετρηθοῦν πρὸς τὰ ἔργα τους, γιὰ νὰ βεβαιωθοῦν. γιὰ τὴ δική τους δύναμη καὶ μεγαλοφυΐα. Ἕνα παράδειγμα ἀρκεῖ τὸ τοῦ Φρειδερίκου Λίστ. Ἔτσι καὶ μὲ τοὺς κλασσικοὺς οἰκονομολόγους, ποὺ τοὺς εἰρωνευθήκανε «κλασσικοὶ» λέγαν περιφρονητικὰ κι' ὅμως σήμερα εἶναι τὸ ἔγκυρο γεμᾶτο δόξα ὀνομά τους, κλασσικοὶ οἰκονομολόγοι καὶ γενικὰ μὲ τοὺς μεγάλους στοχαστές τῆς ἐπιστήμης μας οἱ ὕστερότερες, νέες γενιές τῶν οἰκονομολόγων, ἤρθαν πείστεψαν σ' ἐκείνους, θαύμασαν τὰ ἔργα τους, ἐφαρμόσανε κι' ἐφαρμόζουν στὴν οἰκονομικὴ πολιτικὴ τους μεγάλοι πολιτικοὶ καὶ μετριοτάτες κι' ὅμως φοβοῦνται συχνὰ νὰ τὸ ὁμολογήσουν, ὅτι τὸ σπόρο τῶν μεγάλων στοχασμῶν καὶ τῶν μεγαλοπνῶων ἔργων, τὸν ὀφείλουν στοὺς χθεσινούς μεγάλους οἰκονομολόγους ἢ στοὺς διδασκάλους των τῶν οἰκονομικῶν Σχολῶν.

Μιὰ παρόμοια προσπάθεια νὰ φέrouμε νέα μηνύματα κι' ἐρμηνεύουμε ὅσο μπορούμε ἀπλᾶ, διὰ τὸν ἀναγνώστη μιᾶς ἐπαρχιακῆς ἐφημερίδος, τὸν οἰκονομολογικὸ κλασσικὸ λόγο, γράφουμε ἐδῶ κι' ἓνα χρόνον, κάθε Κυριακὴ, ἐπιφυλλίδες ἐρμηνείας τοῦ «Πλούτου τῶν Ἑθνῶν» τοῦ Ἀδαμ Σμιθ καὶ σὲ συνέχεια τὸ ἔργο τοῦ Ρικάρδο. τοῦ Μάλθου, τοῦ Κέυνς καὶ ἄλλων. Ἴδου, λοιπόν, ἡ Ρόδος, ἰδοὺ καὶ τὸ πῆδημα, μὲ ὅλα τὰ μειονεκτήματα μιᾶς ἐκλαϊκεύσεως γιὰ ἐπαρχιακὸν ἀναγνωστικὸν κοινόν : Ἐρμηνεύουμε τὴν ἰδέα, ὅτι ὁ Πλούτος εἶναι δύναμη, ποὺ εἶναι τοῦ Hobbes καὶ τὴν ἀσπάζεται καὶ ἡ Σμιθιανὴ Πολιτικὴ Οἰκονομία. Τὸ σημείωμα φέρει τὸν τίτλο «Πλούτος καὶ Δύναμη» στὰ «Θεσσαλικά Νέα» Λαρίσης 23-2-1958, πρὶν ἓνα χρόνο σχεδόν καὶ τὸ πήραμε σχεδόν κατὰ τύχη σὰν δείγμα ταπεινὸ μιᾶς προσπάθειάς μας.

Ἀφοῦ μᾶς καθορίζει, γράφουμε, ὁ Α. Σμιθ, ὅτι ἡ ἐργασία εἶναι τὸ πραγματικὸ μέτρο τῆς ἀνταλλακτικῆς ἀξίας ὅλων τῶν ἐμπορευμάτων, μέσα στὴν

ἐμπορευματικὴ οἰκονομικὴ φιλελευθέρα τοῦ Οἰκονομίας καὶ Κοινωνία, μᾶς διδάσκει καὶ τοῦτο :

“Ὅτι ὁ πλοῦτος εἶναι δύναμη. Καὶ πλοῦτος εἶναι τὸ ἄθροισμα τῶν ἀγαθῶν, τὰ ὅποια ἀντιπροσωπεύουν ὠρισμένη ποσότητα ἐργασίας. Κάθε ἀνθρώπος, συνεπῶς, εἶναι πλούσιος ἢ πτωχός, ἀνάλογα μὲ τὴν ποσότητα τῆς ἐργασίας, τὴν ὅποια διαθέτει ἢ ἡμπορεῖ νὰ ἀγοράσῃ ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Καὶ ὁ πλοῦτος αὐτὸς εἶναι δύναμη. Ἄλλα ἔρχεται νὰ διευκρινίσῃ καὶ νὰ συμπληρώσῃ αὐτὸν τὸν ὀρισμὸν, ὥστε νὰ εἶναι σύμφωνος μὲ τὴν πραγματικότητα τῆς ζωῆς μέσα στὴ Φιλελευθέρα Οἰκονομικὴ Κοινωνία. Εἶναι βέβαια ὁ πλοῦτος δύναμη, ἀλλὰ δύναμη πάνω στὰ ἀγαθὰ, μιὰ ἀγοραστικὴ ἱκανότητα, μιὰ ἀγοραστικὴ δύναμη, ὄχι μιὰ δύναμη, στρατιωτικὴ ἢ πολιτικὴ, ἄμεσα δύναμη. Λέγει : «Ἐκεῖνος, ὅμως, ποὺ ἀποκτᾷ ἢ κληρονομεῖ μιὰ μεγάλη περιουσία, δὲν ἀποκτᾷ ἢ κληρονομᾷ μὲ αὐτὴ καὶ ἀναγκαστικὰ οἰαδήποτε κρατικὴ δύναμη πολιτικὴ ἢ στρατιωτικὴ. Ἴσως μπορέσει μὲ τὴν περιουσία αὐτὴ νὰ προσπορισθῇ τὰ μέσα γιὰ νὰ τὴν ἀποκτήσῃ, ἀλλὰ ἡ μόνη κατοχὴ τῆς περιουσίας αὐτῆς δὲν τοῦ διασφαλίζει τὴ δύναμη αὐτὴ ἄμεσα» (Ἴδε «Πλοῦτος τῶν Ἑθῶν» Σμίθ—Μετάφρ. Καλιτσουανάκη). Ἔτσι ὁ πλοῦτος εἶναι ἄμεσα δύναμη ἐξουσίας πάνω στὰ ἀγαθὰ, δύναμη ἀγοραστικὴ, ὄχι δύναμη στρατιωτικὴ ἢ πολιτικὴ. Μπορεῖς ὅμως μὲ τὸν πλοῦτον νὰ ἀποκτήσῃς καὶ στρατιωτικὴ καὶ πολιτικὴ δύναμη καὶ κοινωνικὴ. Γιατὶ μέσα στὴν ἐλευθέρα οἰκονομικὴ Κοινωνία ἰσχύει ἡ ἀρχή, ὅτι ἀνάλογα μὲ τὴν οἰκονομικὴ σου κατάστασιν παίρνεις καὶ τὴν κοινωνικὴ σου θέσιν. Βασικὸ χαρακτηριστικόν, ποὺ ἰσχύει ἀπὸ τὴν πρώτη ἐμφάνισιν τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας καὶ μὲ τὴν πρώτη ἐμφάνισιν τοῦ οἰκονομικοῦ διαφορισμοῦ δηλαδὴ νὰ ὑπάρχουν πλούσιοι καὶ πτωχοὶ μέσα στὴν ἴδια κοινωνικὴ ὁμάδα, ὅποτε ταυτόχρονα γεννήθηκε κι’ ὁ κοινωνικὸς διαφορισμὸς κι’ εἶπαν ὅτι οἱ πλούσιοι—κατακτητὲς συνήθως—εἶναι οἱ ἄρχοντες καὶ πῆραν σὰν ἄμεση συνέπεια τοῦ πλοῦτου τὴν ἐξουσία οἱ πλούσιοι κι’ ἀποκαλέσανε τὸν ἑαυτὸν τοὺς ἄρχοντα, εὐγενεῖς τοὺς δικούς των κι’ ἀριστοκράτες.

Ἐνῶ οἱ πτωχοὶ ἢ οἱ πτωχότεροι καὶ οἱ κατακτηθέντες δοῦλοι ἦταν ὁ λαός. Μὲ τοὺς πολέμους ποὺ διεξῆγαν οἱ πρῶτοι ἰδιοκτῆτες λαοί, κάμανε βασικὴ ἀνάγκη τὴν ὑπαρξὴ ἐξουσίας, ἀρχηγῶν στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν, ποὺ νὰ ἦσαν ἱκανοὶ νὰ διοικοῦν καὶ νὰ νικοῦν στοὺς πολέμους. Οἱ πτωχοὶ ἦταν ἀδύνατον νὰ ἀσχοληθοῦν μὲ τὴ διοίκησιν καὶ τὸν πόλεμον, κατὰ θέλησίν των, γιατί εἶχαν πρὸ ἐπείγοντα νὰ κάμουν γιὰ νὰ χορτάσουν τὰ ἄδεια τοὺς στομάχια. Γιατί, ὅπως γνωρίζεις, φίλε μας ἀναγνώστη, τὸ στομάχι πρέπει νὰ χορτάσῃ πρῶτα—πρῶτα ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα ἐγκόσμια πράγματα κι’ ὕστερα θὰ κοιτάξῃ κανέναν καὶ τὴ δόξα καὶ τὰ ἄλλα ἡχηρὰ παρόμοια. Ἔτσι, σὰν συνέπεια τοῦ πλοῦτου τὴν οἱ πλούσιοι γίναν οἱ ἀρχηγοὶ ἀπὸ τὰ πανάρχαια χρόνια. Νὰ λοιπὸν πῶς ὁ ὀρισμὸς : Ὁ πλοῦτος εἶναι δύναμη—εἶναι σωστός κι’ ἀληθινός, ἀφοῦ καὶ ἡ Ἱστορία μᾶς τὸ βεβαιώνει.

Μὰ καὶ ἡ σημερινὴ πραγματικότητα τὸ ἴδιο μᾶς διδάσκει : Ὁ πλοῦτος εἶναι δύναμη. Δύναμη ἄμεση ἐξουσίας ἀγοραστικῆς πάνω στὰ ἀγαθὰ. Δύναμη ἔμμεση, γιατί μ' αὐτὸν μπορούμε νὰ ἀποκτήσουμε ἐξουσία κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ. Γιατὶ ἀπλούστατα ἓνας πλούσιος ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ ἀποκτήσῃ ὅλα τὰ ἀπαραίτητα προσόντα κ' ὅλες τὶς ἀπαραίτητες προϋποθέσεις, γιὰ νὰ γίνῃ ἄρχοντας, γιατί θὰ εἰδικευθῇ, γιατί μὲ ἄνεση θὰ μορφωθῇ, γιατί μὲ ἄνεση θὰ ζῇ, γιατί ὁ πλοῦτος τοῦ τοῦ δίδει κάθε δύναμη. πού ἔχει θέληση νὰ ἀποκτήσῃ χαμογελῶντας την. Ἀρκεῖ νὰ ἔχῃ κάποιες ἱκανότητες καὶ κάποια διάθεση. Ὁ πλοῦτος τοῦ εἶναι δυνάμει του, πού μπορεῖ νὰ γίνῃ κάθε εἶδους δύναμη. Βέβαια μπορεῖ νὰ πάρῃς κάθε ἐξουσία μὲ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ πλούτου. Ἀλλὰ ὑπάρχει καὶ ἡ πραγματικότητα, πού μᾶς βεβαιώνει, πὼς οἱ μεγάλοι ἄνδρες καὶ μάλιστα στὰ νεώτερα χρόνια δὲν ἦταν καὶ πλούσιοι πάντοτε. Μάλιστα τὰ 90 % οἱ μεγάλοι συγγραφεῖς, ποιητὲς κ' οἱ μεγάλοι πολιτικοὶ κ' ἐπιστήμονες προέρχονται, κυρίως, ἀπὸ τὴ μέση κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ κοινωνικὴ τάξη. Κι' αὐτὸ γιατί ὁ πλούσιος ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ ὑποφέρῃ μὲ τὶς ἐπίπονες προσπάθειες καὶ τὶς μεγαλόπνοες μὰ καὶ γεμᾶτες ἀγωνία καὶ πόνου ἐρευνες κάθε ἐπιστήμονος. Ὁ πλούσιος, συνήθως, θέλει νὰ ἀπολαύσῃ τὴ ζωὴ καὶ τὶς χαρὲς καὶ τὶς τέρψεις τῆς ζωῆς καὶ δὲν χολοσκᾷ, γιὰ ἐρευνες καὶ μελέτες, οἱ ὁποῖες ἀπαιτοῦν ἓνα διαρκὲ τραχὺ ἀγῶνα. Φαουστικὸς ἄνθρωπος εἶναι, συνήθως, ὁ πτωχὸς πού μπορεῖ κάπως νὰ χορτάσῃ τὴν πεῖνα τοῦ καὶ νὰ ἐπιδοθῇ στὴν Ἐπιστὴμὴ καὶ στοῖς Γενικὸς Καλόν. Μὰ κ' ὁ πολὺ πτωχὸς εἶναι ἀδύνατον νὰ σπουδάσῃ χωρὶς ὑπεράνθρωπες, ὀδυνηρές, συνήθως, προσπάθειες, στὶς ὁποῖες τὸν σπρώχνει ἡ ἰδιοφυΐα τοῦ καὶ ἡ ἱκανότητα τοῦ πνεύματός τοῦ καὶ μόνον. Εἶναι, ὅχι βέβαια ἀδύνατον, ἀλλὰ πολὺ δύσκολον νὰ σπουδάσουν σήμερα πτωχοί. Γι' αὐτὸ οἱ περισσότεροὶ ἐπιστήμονες καὶ συγγραφεῖς εἶναι μέσης κοινωνικῆς τάξεως, οὔτε πλούσιοι, οὔτε πάρα πολὺ φτωχοί.

Βέβαια ὑπάρχει τυπικῶς ἡ ἀπόλυτος ἐλευθερία σὲ ὅλους νὰ ἐκλέξουν τὸν τομέα τῆς δράσεώς των. Μὰ μόνον ἡ κατοχὴ πλούτου μπορεῖ νὰ ἀξιοποιήσῃ καὶ νὰ κάμῃ πραγματικὴ αὐτὴ τὴν ἐλευθερία. Συνεπῶς καὶ σήμερα ὁ ὀρισμὸς αὐτὸς εἶναι σωστὸς κ' ἀληθινός. Γιατὶ καὶ σήμερα ὁ πλοῦτος εἶναι δύναμη. Δύναμη ἄμεση πάνω στὰ οἰκονομικὰ ἀγαθὰ. Δύναμη ἔμμεση πολιτικὴ, στρατιωτικὴ καὶ κοινωνικὴ, γιατί μὲ τὸν πλοῦτο σὰν προϋπόθεση, μπορούμε νὰ ἀποκτήσουμε οἰαδήποτε δύναμη θέλουμε—τηρουμένων βέβαια τῶν ἀναλογιῶν καὶ τῆς σχετικότητος τῶν ἀπόψεων.

Αὐτὸ εἶναι ἓνα μικρὸ παράδειγμα, μὲ ὅλες τὶς ἀμαρτίες τῆς ἐκλαϊκεύσεως, τῆς ἀπόψεώς μας γιὰ τὴν ἐρμηνεία τῶν μεγάλων ἐργων τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας καὶ δὲν εἴμαστε ἐμεῖς ἐκεῖνοι πού θὰ κρίνουν, ἂν κάποιο τὸ νέον φέρουμε μήνυμα, ἀπὸ τὸν κλασσικὸ λόγο, πού ἀφορᾷ καὶ τὴν ἐποχὴ μας.

5. Καὶ ἡ Μέση Ἑλληνικὴ Ἑμπορικὴ Παιδεία.

Κι' ἀκόμη, σὰν σὲ παρέχβαση, προτείνουμε στὸν Κόσμο τῶν Οἰκονομολόγων, κι' Ἑμποριολόγων, γιὰ τὴ Μέση Ἑλληνικὴ Ἑμπορικὴ Παιδεία, νὰ συγχρονισθῇ καὶ νὰ γίνη μιὰ παιδεία βασισμένη τόσο στὸν ἀρχαῖον ἑλληνικὸ πολιτισμόν, ὅσο καὶ στὸ νεώτερο κλασσικὸν οἰκονομολογικὸν λόγο, μαζί με τὴ σύγχρονον ὀργανωτικὴ Λογιστικὴ καὶ τὴν τεχνικὴ τοῦ Ἑμπορίου. Ὁ μεγάλος ἀρχαῖος κλασσικὸς λόγος νὰ διδάσκεται με δόκιμες μεταφράσεις ἀπὸ τὴν πρώτην τάξιν μέχρι καὶ τὴν τελευταία με διεξοδικὴ ἐρμηνεία, ἀφοῦ οἱ τρόφιμοι δὲν πρόκειται νὰ ὑπηρετήσουν, παρὰ τὸ σύγχρονον ἐμπόριον καὶ τὴ σύγχρονον οἰκονομικὴν ζωὴν. Κι' ὁ κλασσικὸς οἰκονομολογικὸς λόγος με τὸ γλαφυρό, φυσικὸ καὶ σαφὲς λόγο τῆς Σμιθιανῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας, «ὁ Πλούτος τῶν Ἑθνῶν», τοῦ Ἀδάμ Σμῖθ, νὰ διδάσκεται με δόκιμες μεταφράσεις, πού θὰ συνοδεύωνται με πλούσια ἐρμηνευτικὰ σχόλια, γιὰ μιὰ πλήρη κατανόησιν, ἀπὸ τὴ δευτέρα τάξιν μέχρι τὴν τετάρτην καὶ στὴν πέμπτην καὶ ἕκτη τάξιν, τῆς Μέσης Ἑμπορικῆς, νὰ διδάσκεται ἡ Ρικαρδιανὴ Πολιτικὴ Οἰκονομία καὶ ἀνάλυσις ἢ ἓνα δόκιμο κι' ἀπὸ ἐπιτροπὴ οἰκονομολόγων Καθηγητῶν ἐγκεκριμένο ἐγχειρίδιον Εἰσαγωγῆς στὴ σύγχρονον ἐλευθέραν οἰκονομίαν, μιὰ Εἰσαγωγὴ στὸν Νεώτερον Καπιταλισμόν. Ἡ σύγχρονος ὀργανωτικὴ Λογιστικὴ καὶ ἡ Ἑμποριολογία νὰ διδάσκωνται σὲ ὅλες τὰς τάξεις διεξοδικῶς ἀναλυτικὰ καὶ με ἐφαρμογὴ πρακτικὴ. Ἔτσι μοναχὰ θὰ ἀποκτήσῃ ἡ ἑλληνικὴ οἰκονομικὴ ζωὴ μεστὰ μορφωμένους οἰκονομικοὺς ἀνθρώπους καὶ ὀργανωτικά, ὀρθολογικὰ καὶ οἰκονομικὰ μορφωνένους Λογιστὰς καὶ κατώτερα στελέχη. Ἐνῶ σήμερα ἡ Ἑλληνικὴ Μέση Ἑμπορικὴ Παιδεία εἶναι τὸ ἀποπαίδι τοῦ κλασσικοῦ Γυμνασίου, ἀφοῦ μόνον δυὸ Ἑμποριολόγοι Καθηγηταὶ διορίζονται σὲ κάθε Ἑμπορικὴ Σχολὴ καὶ εἶναι γεμάτες ἀπὸ φιλόλογους καὶ καθηγητὰς οἱ ὅποιοι πέσαν σὲ δυσμένεια τῶν Γυμνασιαρχῶν καὶ τῶν Ἐπιθεωρητῶν. Πῶς νὰ ἀποδώσουν οἱ «ἐξόριστοι» αὐτοὶ καὶ πῶς ν' ἀγαπήσουν τὴν Ἑμπορικὴ Παιδείαν πού ὑπηρετοῦν, με τὸ στανιὸ καὶ αἰσθανόμενοι πικρὸ τὸ διωγμὸν τοὺς ἀπὸ τὸ Γυμνάσιον; Ἡ δὲ Πολιτικὴ Οἰκονομία καὶ ἡ Οἰκονομικὴ Ἱστορία, διδάσκονται μόνο σὲ δυὸ τάξεις τὴν πέμπτην κι' ἕκτην με μιὰ ὥραν τὴν ἑβδομάδα κι' ἂν διδάσκονται κι' ὅλας. Γιατὶ οἱ Ἑμποριολόγοι, δὲν συμπαθοῦν τὴν Πολ. Οἰκονομίαν καὶ τὴν Οἰκονομικὴ Ἱστορίαν, ἀφοῦ γι' αὐτοὺς γίνεται πρόβλημα τί βιβλίον νὰ δώσουν γιὰ βοήθημα μιὰ καὶ ὅλα τὰ Πανεπιστημιακὰ εἶναι δύσκολα καὶ πανάκριβα γιὰ τὸ φτωχὸ μαθητὴ τῶν Μέσων Ἑμπορικῶν. Τὴν Οἰκονομικὴ Ἱστορίαν τὴ διδάσκουν συνήθως οἱ φιλόλογοι καὶ διδάσκουν γενικὴ Ἱστορίαν, ἀφοῦ δὲν ξέρουσιν οἰκονομικὴ Ἱστορίαν. Ἄς ἀφήσουμε, ὅτι ἡ Μέση Ἑμπορικὴ Παιδεία δὲν ἔχει ἐγκεκριμένα βιβλία, ὅπως τὰ Γυμνάσια, γιὰ τὰ ἐμπορικὰ καὶ οἰκονομικὰ μαθήματα π.χ. οὔτε Λογιστικὴν, οὔτε Ἑμποριολογίαν, οὔτε Πολιτικὴν Οἰκονομίαν, οὔτε Ἱστορίαν Οἰκονομικὴν οὔτε βιβλίον Ἑμπορικῆς

Ἀλληλογραφίας, οὔτε Ἐμπορικὸν Δίκαιον, οὔτε Ἀρχὰς Δικαίου, οὔτε Δημοσία Οἰκονομία—Φορολογικὸν οὔτε, οὔτε κι' οὔτε, δεῖγμα μεγάλο κι' αὐτὸ τῆς ἀστοργίας τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας γιὰ τὴν Μέσῃ Ἑλληνικῇ Ἐμπορικῇ Παιδεῖα πού φυτοζωεῖ παράμερα ἀπὸ τὸ Γυμνάσιον. Καλὸν θὰ ᾔτο ἡ Ἀνωτάτῃ Σχολῇ Οἰκονομικῶν κι' Ἐμπορικῶν Ἐπιστημῶν, πού δίδει τὰ κύρια στελέχη τῆς Μέσης Ἐμπορικῆς, τοὺς καθηγητὰς Ἐμποριολόγους, νὰ ἐνδιαφερθῇ γιὰ νὰ συγχρονισθῇ ἡ μαρασμένη πιά Ἐμπορικῇ Μέσῃ Παιδεῖα καὶ νὰ προτείνῃ νὰ ἐπανδρουῖται κάθε Ἐμπορικῇ Σχολῇ, ὅχι μόνον μὲ δύο, ἀλλὰ τουλάχιστο μὲ τέσσαρες Ἐμποριολόγους, ὥστε νὰ μποροῦν ἀγογγύστως νὰ διδάσκουν ὅλα τὰ Ἐμπορικὰ καὶ οἰκονομικὰ μαθήματα μοναχοὶ τοὺς γιὰ νὰ ἔχουμε καρποὺς καλοὺς. Μόνον ἔτσι θὰ ὀρθοποδήσῃ ἡ Μέσῃ Ἐμπορικῇ Παιδεῖα, συγχρονισμένη κι' ἐπανδρουμένη μὲ Ἐμποριολόγους, πού θὰ ἀγαποῦν τὸ ἔργο τοὺς.

Ἀλλὰ τὸ ζωτικὸ καὶ καίριο τοῦτο θέμα θὰ τὸ θίξωμε μὲ εἰδικὴ ἐργασία μας περὶ τῆς «Ἑλληνικῆς Μέσης Ἐμπορικῆς Παιδείας». Ἐδῶ σήμερα ἀρκοῦν τὰ ὀλίγα σὰν σὲ παρέκβαση. Ἀλλὰ καιρὸς εἶναι νὰ κοιτάξουμε κατὰματα τὴν ὠμὴν πραγματικότητα. Καιρὸς εἶναι νὰ δείξουμε κάποιον ὀργανωτικὸ πνεῦμα κι' ὅτι διέπει τὴ σκέψιν μας κάποιον σύστημα ὀρθολογισμοῦ καὶ ὅτι δὲν μᾶς ὀδηγεῖ ὁ συντηρητισμὸς, ὁ νεκρὸς, ἡ στιγμιαία διαίσθησις, πού δὲν εἶναι παρὰ μιὰ συγκεκαλυμμένη προχειρολογία. Ἀλλὰ ἄς ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν ἐργασία μας.

6. Ὁ Φιλολόγος Οἰκονομολόγος Λόγιος ἐπιστήμων.

Ἔτσι, λοιπόν, ὅπως ὑπάρχει ἡ εἰδικὴ Φιλολογικὴ ἐπιστήμη, γιὰ τὸν ἀρχαῖο κλασσικὸν λόγον, ἡμπορεῖ σήμερα νὰ ὑπάρξῃ καὶ εἰδικὴ Φιλολογικὴ ἐπιστήμη, γιὰ τὸν Νεώτερον κλασσικὸν οἰκονομολογικὸν λόγον, ἀρχομένου ἀπὸ τὸν «Πλουτὸ τῶν Ἐθνῶν» τοῦ Ἀδάμ Σμῖθ. Κι' ἀφοῦ βασισθῇ στὸν κλασσικὸν οἰκονομολογικὸν λόγον, τόσον ἡ Μέσῃ Ἐμπορικῇ Παιδεῖα, ὅσο καὶ πιὸ πολὺ ἡ ἀνωτάτῃ Ἐμπορικῇ καὶ Οἰκονομικῇ Παιδεῖα, θὰ μπορέσῃ νὰ διαμορφωθῇ ἓνας νέος τύπος ἀνθρώπου καὶ ἓνας νέος τύπος εἰδικὰ οἰκονομικοῦ ἀνθρώπου τῆς πρακτικῆς οἰκονομικῆς δράσεως, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἐπιστήμης, πού θὰ ἔχῃ βαθειὰ πίστη στὴν ἀξιοπρέπεια τοῦ ἀνθρώπου, σὰν ἀνθρώπου καὶ αἰσιοδοξία γιὰ τὴν τελείωσις τοῦ ἀνθρώπου, μὲ τὸ γαλούχισμα τοῦ πνεύματος τοῦ νέου ἀνθρώπου μὲ τὸν κλασσικὸν ἀρχαῖον λόγον τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, σὲ ἄμεσο συνδυασμὸ μὲ τὸν κλασσικὸν οἰκονομολογικὸν λόγον, πού θὰ πηγάζῃ κι' ὅπὸ τὴν ἄμεση πραγματικότητα τὴν ὅποια θὰ φιλοδοξῇ νὰ καταλάβῃ καὶ κατακτήσῃ μὲ αἰσιοδοξία ὁ νέος ἄνθρωπος. Ἀλλὰ γιὰ νὰ γίνῃ αὐτό, χρειάζομαστε φωτισμένους πρῶτα-πρῶτα εἰδικούς Δασκάλους τοῦ κλασσικοῦ οἰκονομολογικοῦ λόγου, τοὺς φιλολόγους οἰκονομολόγους, οἱ ὅποιοι νὰ ἀγαπήσουν καὶ νὰ πονέσουν, ὅχι πιά μοναχὰ τὴν ὕλη—

τὰ ὀγαθαὶ τῆς οἰκονομίας τῆς χώρας, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν τῆς, ὅχι μοναχὰ τὴ γῆν τῆς, ἀλλὰ καὶ τὸν ἄνθρωπὸν τῆς, πρὸ παντὸς τὸ νέο τῆς ἄνθρωπο²⁵. Κι' αὐτὸ θὰ τὸ ἐπιτύχῃ μοναχὰ ὁ φιλόλογος οἰκονομολόγος μὲ τὴ διαρκῆ μελέτην καὶ συντροφιά τῶν μεγάλων στοχαστῶν, πού εἶναι μεγάλοι, γιατί πόνεσαν πολὺ αὐτὸ τὸ κοινωνικὸν ζῶον, τὸν ἄνθρωπον, στὸν ἀγῶνα τοῦ, γιὰ τὴν εὐζωΐαν, τὴν εὐημερίαν καὶ τὴν κατάκτησιν τῆς εὐτυχίας τοῦ.

Κι' ὅπως ὑπάρχει κι' ἐργάζεται γόνιμα, καρποφόρα καὶ δημιουργικά, στὸν ὅλον εὐρωπαϊκὸ πολιτισμόν, ὁ φιλόλογος τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ λατίνων συγγραφέων, ὁ φιλόλογος τῶν ἀρχαίων κλασσικῶν κειμένων κι' ἔργων, τὸ ἴδιο μπορεῖ σήμερα νὰ ὑπάρξῃ γόνιμα, καρποφόρα καὶ νὰ ἐργασθῇ δημιουργικά ὁ νέος φιλόλογος οἰκονομολόγος τῶν κειμένων καὶ τῶν ἔργων τοῦ κλασσικοῦ καὶ τοῦ νεωτέρου μεγαλοπνέου οἰκονομολογικοῦ λόγου. Καί- ρος πιά στὴν οἰκονομικὴ Κοινωνία μας νὰ γεννηθῇ καὶ νὰ ὑπάρξῃ ὁ νέος ἀκα- δημαϊκὸς κατ' ἀρχὴν διδάσκαλος φιλόλογος οἰκονομολόγος τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας μεγάλων δημιουργῶν στοχαστῶν τῆς Ἐπιστήμης μας.

Μόνον ἓνας εἰδικὸς φιλόλογος οἰκονομολόγος τῶν κλασσικῶν ἔργων τῆς Πολ. Οἰκονομίας, πού θὰ ἀσχοληθῇ ἐφ' ὅρου ζωῆς μὲ τὴ μελέτην, τὴν ἐρευναν καὶ τὴν ἐρμηνείαν, ὅπως ἐννοεῖται ἡ ἐρμηνεία πιὸ πάνω, σὰν καθολικὴ κα- τανόησις τοῦ ἔργου κάθε μεγάλου στοχαστοῦ καὶ μὲ τὴ φιλοδοξίαν νὰ ἐρμηνεύσῃ τὴν ψυχὴν καὶ τὸν κόσμον κάθε μεγάλης προσωπικότητος καὶ ξηναπονώντας τὸ μεγάλο πόνον τῆς δημιουργίας, νὰ μᾶς φέρῃ τὰ νέα μηνύματα τοῦ κάθε μεγάλου διανοητοῦ, μὲ νέα δικά τοῦ ἐρμηνευτικὰ ἔργα, ἰσάξια, κατὰ δύναμιν, νὰ ταυτισθοῦν καὶ μὲ τὸ βαθὺ ὑψηλὸν λόγον τοῦ κλασσικοῦ λόγου καὶ νὰ δημιουρ- γηθῇ μιὰ γόνιμη σύγκρισις κι' ἀμιλλα μὲ τοὺς μεγάλους, μόνον αὐτοὺς, ὁ εἰδι- κὸς φιλόλογος οἰκονομολόγος μπορεῖ νὰ τὰ κάμῃ ὅλα αὐτὰ μιὰ πραγματικό- τητα. Γιατί μὲ τὴ διαρκῆ συναναστροφή μας μὲ τοὺς μεγάλους, τὸ μόνο πού ἔχουμε νὰ φοβηθοῦμε νὰ πάθουμε, εἶναι νὰ τοὺς μοιάσουμε, νὰ γίνουμε κι' ἐμεῖς σὰν κι' ἐκείνους, ἂν βέβαια ἔχει δίκτυο ἡ παροιμία : «Μ' ὅποιον Δάσκαλον θὰ πᾶς, τέτοια γράμματα θὰ μάθῃς». Μόνον ὁ εἰδικὸς φιλόλογος οἰκονομολόγος τῶν μεγάλων ἔργων ἐρμηνευτῆς καὶ θαυμαστής, θὰ μᾶς φέρῃ κοντὰ στὰ μηνύ- ματα τοῦ μεγάλου. Δεῖγμα τῆς ἀλήθειας αὐτῆς, εἶναι τὰ ἔργα τῶν εἰδικῶν ἀκαδημαϊκῶν φιλόλογων διδασκάλων τῆς κλασσικῆς ἀρχαίας φιλολογίας, τόσο στὴ χώρα μας, ὅσο καὶ σ' ὅλον τὸν κόσμον, ὅπου ἀνθοῦν τὰ κλασσικὰ ἀρ- χαῖα γράμματα. Ὅπου φωτισμένοι ἀκαδημαϊκοὶ Διδάσκαλοι φέρνουν κοντὰ μας τοὺς μεγάλους τῆς ἀρχαιότητος, πού ἡ σωστὴ ἐρμηνεία θὰ σὲ βοηθήσῃ ζητῶντας νὰ κατανοήσῃς τὴν πολυθεΐαν τοῦ Ὁμήρου νὰ δυναμώσῃς μέσα σου τὴν πίστη στὸ δικό σου στὸν ἓνα Χριστιανικὸ Θεό· γνωρίζοντας τὴν ἀρχαίαν ιδιόμορφη πολιτεία νὰ καταλάβῃς καλύτερα τοὺς πολιτικούς θεσμοὺς τῆς

25. I. Θ. Κ α κ ρ ι δ ῆ, Ἀνθρωπιστικά. Ἑλλ. Κλασσικὴ Παιδεία, σελ. 26.

δικῆς σου ἐποχῆς· ξαναζώντας τὸν ἠθικὸ ἀγῶνα τοῦ ἄλλου νὰ κερδίσεις ἀντοχὴ γιὰ τὸ δικό σου ἠθικὸ ἀγῶνα. Τέλος μελετώντας τὸν ἀρχαῖο ἐλληνικὸ λόγον νὰ γίνεις ικανὸς νὰ πλάσεις ἓνα λόγο νεοελληνικὸ τὸ ἴδιο βαθύ κι' ἀληθινὸ ὅπως ἐκεῖνος ²⁶. "Ἐτσι κι' ὁ φιλόλογος οἰκονομολόγος, σὰ γνήσιο τέκνο τῆς φιλοσοφίας τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν νεωτέρων φιλοσόφων κοινωνιολόγων οἰκονομολόγων, ἀπὸ τῆ φύση καὶ τὴν παιδεία του ἀμφιβάλλει καὶ σήμερα κι' ἀπορεῖ καὶ τὸν τυραννοῦν πάντα τὰ αἰώνια «Γιατί;» τοῦ φιλοσοφικοῦ εἰδέναι.

Τὰ αἰώνια «Γιατί;» κατατρῶνε τὸ Νοῦ καὶ τὴν καρδιά του, τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ψυχὴ του. Αὐτὴ ἡ συνεχὴς, μὰ γόνιμος ἀπορία, ἡ ἀδυσώπητος ἀπορία, ἡ τυραννικὴ ἀπορία κι' ἀμφιβολία γιὰ τὴν ἀλήθεια τῶν πορισμάτων καὶ τῶν ἰδεῶν τῆς Πολ. Οἰκονομίας καὶ ἡ προσπάθεια ἡ ἐναγώνια νὰ φέρῃ τὴ σωτηρία στὴν Πολιτεία, μὲ τὴν πρακτικὴ ἐφαρμογὴ τῶν μέτρων τῆς Ἑφηρμοσμένης Πολ. Οἰκονομίας, αὐτὴ ἡ γόνιμος ἀπορία ὠδήγησε καὶ ὠδηγεῖ μεγάλους οἰκονομολόγους στὸ νὰ καταλύουν, στὸ γκρέμισμα τῶν «παλαιῶν» ἰδεῶν τῆς Πολ. Οἰκονομίας καὶ νὰ προσπαθοῦν, μὲ τὸ μεγάλο πόνον καὶ τὴ λαχτάρα νὰ φέρουν τὴ σωτηρία, νὰ μᾶς χαρίζουν νέες ιδέες καὶ θεωρίες πῶς γόνιμες καὶ πῶς ἀληθινές. τέκνα τῆς ἐποχῆς των. Κι' ὅμως ὅλοι οἱ μεγάλοι εἶναι λάτρες καὶ θαυμαστές. μαθηταὶ ποὺ ἐγαλουχίθησαν μὲ τὸν κλασσικὸν ὑψηλὸ λόγον τῆς Πολ. Οἰκονομίας κι' ὕστερα οἱ καταλυτὲς καὶ συμπληρωτὲς δημιουργοί. "Ἐνα καὶ μόνο παράδειγμα ἀρκεῖ νομίζω, ὁ J. M. Keynes.

Καὶ ἐμεῖς οἱ νέοι, γράφουμε ἄλλοῦ, ποὺ φιλοδοξοῦμε νὰ γίνουμε οἰκονομολόγοι «μιμούμαστε» τὸ παράδειγμα τῶν μεγάλων δασκάλων μας. Τοὺς μιμούμαστε μοναχὰ μὲ τὴν εὐγενικὴ ἔννοια τῆς ἀμιλλας πρὸς τὰ ὑψηλά, τὰ ὑπέροχα δημιουργήματά τους, πρὸς τὰ μεγάλα ἔργα τους, θὲς θεωρητικὰ εἶναι αὐτά, θὲς πρακτικά, τὰ ὁποῖα ἐγέμισαν τὴν Ἱστορίαν καὶ γεμίζουν καὶ θὰ γεμίζουν μὲ τὴ μεγαλωσύνη, τὸ ὕψος τοῦ λόγου, καὶ τὴ δόξαν τους, τοὺς αἰῶνες ποὺ πέρασαν, τοὺς αἰῶνες ποὺ περνοῦν καὶ τίς ἐποχὲς καὶ τοὺς καιροὺς ποὺ θὰ ἔρθουν. Γνωρίζουμε κι' ἐμεῖς μὲ στερήσεις ὀδυνηρὲς καμμιὰ φορὰ καὶ μεγάλο, τεράστιον μόχθον μελέτης, ἔρευνας κι' ἐρμηνείας, τίς δικές τους ιδέες καὶ θεωρίες : Καὶ τότε σὲ στιγμὲς ἀπόλυτης εὐδαιμονίας τίς θαυμάζουμε, τίς ἀγαποῦμε, τίς κάμνουμε δικές μας. Τότε μοναχὰ μεγάλος μας πόθος εἶναι νὰ τοὺς μοιάσουμε νὰ γίνουμε σάν κι' αὐτούς, νὰ μπορέσουμε ὠριμάζοντας κι' ἐμεῖς σάν καὶ ἐκείνους νὰ ἐκφράζουμε τὸν κόσμον τῆς ἐπιστημονικῆς ψυχῆς μας σὲ ἓνα ἔργο θὲς θεωρητικόν, θὲς πρακτικόν, μὲ λόγον ὑψηλὸ καὶ μεγάλο σάν καὶ τὸ δικό τους λόγο καὶ νὰ φέρουμε μηνύματα σάν τὰ δικά τους μεγάλα. Καὶ μ' αὐτὲς τίς ὑψηλόφρονες ιδέες καὶ τὸν ὑψηλὸ λόγον τῶν μεγάλων Δασκάλων μας, ποὺ χωρὶς νὰ τὸ ὁμολογοῦν πλημμυρίζουν διὰ τὰ σημερινὰ ἀξία λόγου ἔργα τῆς Πολ. Οἰκονομίας, γονιμοποιεῖται ἡ σκέψις μας

26. Ι. Θ. Κ., Φιλολογικὴ Ἑρμηνεία, σελ. 44 ἐπ.

κι' έτσι γεννιούνται μέσα στο Νου και την καρδιά του νέου ανθρώπου στο-
χαστή έπιστήμονα, Λογίου πιά έπιστήμονα, οι νέες ιδέες και θεωρίες, άλλοτε
γόνιμα αληθινές, άλλοτε ούτοπίες, ακόμη και πλάνες.

Να γιατί έχουμε πρώτα-πρώτα ανάγκη φωτισμένων διδασκάλων φιλο-
λόγων λογίων οικονομολόγων, οι όποιοι ασχολούμενοι εφ' όρου ζωής μοναχά
μέ τη φιλολογία του κλασσικού οικονομολογικού λόγου, τή διεξοδική του
έρευνα κι' έρμηνεία. τήν καθολική των μεγαλειυνών έργων τής Πολιτικής
Οικονομίας, θα μās δώσουν φωτισμένη διδασκαλία και φωτισμένα εισαγω-
γικά έργα ώστε γόνιμα, καρποφόρα και αληθινά να καταλάβουμε τα μηνύματα,
πού έφεραν στην ανθρωπότητα οι μεγάλοι στοχασται τής οικονομικής έπι-
στήμης. Κι' ακόμη θα μās πουν τον τρόπο με τον όποιον εθαύμασαν βαθειά,
αγάπησαν και τον τρόπο πού έρμήνευσαν κι' εκατάλαβαν τα μεγάλα έργα
Πολ. Οικονομίας, ώστε να πάρουμε κι' έμεις θαυμασμόν, από τό δικό τους
τό θαυμασμό για τους μεγάλους. αγάπη, από τή δική τους αγνή αγάπη, για
να έρθουμε κι' έμεις κοντά στους μεγάλους και να τους γνωρίσουμε, να τους
θαυμάσουμε. γεμάτοι μύθο καθώς είμαστε. τό μύθο ενός αληθινού μεγά-
λου ανθρώπου. πού τα έργα του τιμούν τήν Πατρίδα του. τον έαυτό του,
τον άνθρωπο κι' όλη τήν ανθρώπινη Κοινωνία. Να γνωρίσουμε τό μύθο ενός
ανθρώπου αληθινά μεγάλου. ό όποιος πόνεσε για τήν 'Επιστήμη μας πολύ,
πού δοκιμάστηκε σκληρά, από τήν ώμή, σκληρή πραγματικότητα κι' όμως
έμεινε πάντα εκεί πιστός, ακλόνητος, αίσιόδοξος. αληθινός άνθρωπος, μεγάλος.

Και τελειώνοντας δίδουμε τό λόγο στίν καθηγητή Ι. Θ. Κακριδῆ, πού
τό φιλολογικόν έργον του τόσο πολύτιμο μās παραστάθηκε να μās φέρει ένα
ακόμη μήνυμα : Οι κόσμοι πού πλάθει τό πνεύμα δέν πεθαίνουν ποτέ... Και
ακριβώς ό νέος με τή μικρή πείρα πού έχει τής ζωής και με τις μεγάλες γι'
αυτό δικιμασίες πού τον περιμένουν μέσα σ' αυτή, για να μπορέσει να κρατηθῇ
άλύγιστος, έχει περισσότερο από κάθε άλλον ανάγκη να γνωρίσει τό νικηφόρο
αίγωνα του μεγάλου.

Ή έρμηνεία, πού στήρξε τήν ψυχή του ενός πρώτα, αυτού πού τήν άσκει,
παραστέκει τώρα και τους άλλους ανθρώπους, ξεχωριστά τους νέους να βρουν
τό δρόμο τους. Από μια πνευματική έπιστήμη, τί άλλο ακόμα. μα και τί με-
γαλύτερο να περιμένουμε;

7. 'Επιλεγόμενα.

Δέν παραθέτουμε βιβλιογραφία, εκτός από εκείνη πού άμεσα χρησιμο-
ποιήσαμε και ύποσημειώσεις τό ύποδηλούν, Πάντως μπορούμε να πούμε ότι
βιβλιογραφία μας θα ήταν τα έργα των έξῆς οικονομολόγων, φιλοσόφων και
συγγραφέων : Πλάτωνα, 'Αριστοτέλη, Α. Σμῖθ, Δ. Ρικάρδο, Μάλθους, Ζίντ,
Κάσελ, Κέννες, Χιξ κ.ά. Δ. Καλιτσουνάκη, Α. Σίδερι, Π. Χριστοδουλο-
πούλου, 'Αλ. Παπαναστασίου, Ν. Φωτιά, Μ. Τσιμάρα, Α. Σμπαρούνη, Ξεν.
«ΑΡΧΕΙΟΝ» Δ. Ε. Καλιτσουνάκη, Τόμος 40ος (1960), Τεύχος Α'

Ζολώτα, Δ. Δελιβάνη, Κ. Βαρβαρέσου, 'Αλ. Διομήδη, 'Αγγ. 'Αγγελοπούλου Β. Δαμαλά, Γ. Χαλκιοπούλου, Ρ. Χριστούλα, Χρ. Εὐελπίδη, Κορώνη κ.ἄ Ε. Παπανούτσου, Ι. Θ. Κακριδῆ, Ι. Συκουτρῆ, Ι. Θεοδωρακοπούλου Κ. Γεωργούλη, Κ. Τσάτσου, Π. Κανελλοπούλου καὶ πολλῶν ἄλλων συγγραφέων. 'Η ἔλλειψη αὐτῇ παρακαλοῦμε, ἄς μᾶς συγχωρεθῇ.

Τῇ μέθοδον ἔρευνας ποὺ νομίζουμε καρποφόρο καὶ γόνιμη, εἶναι ἡ καθολικὴ ἑρμηνεία καὶ διεξοδικὴ ἀνάλυση μὲ αὐστηρὴ ἐπιλογή, ὅχι ὅλων τῶν ἔργων Πολ. Οἰκονομίας μιᾶς Σχολῆς, ἀλλὰ μοναχὰ τὸ ἔργο ἑνὸς ἢ δυὸ στοχαστῶν οἰκονομολόγων κάθε Σχολῆς. "Ωστε ἔτσι μὲ τὸ μεγαλόγραμμα ἔργον ἂν ἔχουμε ὁλοκληρωτικὴ τὴ θέση, ποὺ λαμβάνει κάθε Σχολὴ ἀπέναντι τοῦ ὅλου φαινομένου τῆς Οἰκονομίας. "Αν καὶ γόνιμος εἶναι καὶ ἡ κατὰ ἐξεταζόμενον φαινόμενον ἔκθεσις καὶ ἑρμηνεία τῆς θέσεως κάθε Σχολῆς μέθοδος ποὶ τόσο φωτεινὰ ἐφαρμόζει καὶ χρησιμοποιεῖ ὁ Καθηγητὴς μας ἱστορικὸς οἰκονομολόγος τῆς 'Ανωτάτης Σχολῆς Οἰκονομικῶν καὶ 'Εμπορικῶν 'Επιστημῶν κ. 'Αρ. Σίδερης. 'Αλλὰ ἡ μέθοδος θὰ εὕρεθῇ, ἀφοῦ πρῶτα γίνῃ συνειδητὴ ἡ βασικὴ κοινωνικὴ πλέον ἀνάγκη τῆς δημιουργίας τοῦ ἐιδικοῦ κλάδου 'Ερμηνείας τῶν μεγαλοπνῶν ἔργων τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας, στὴν Οἰκονομικὴ 'Επιστήμη.
